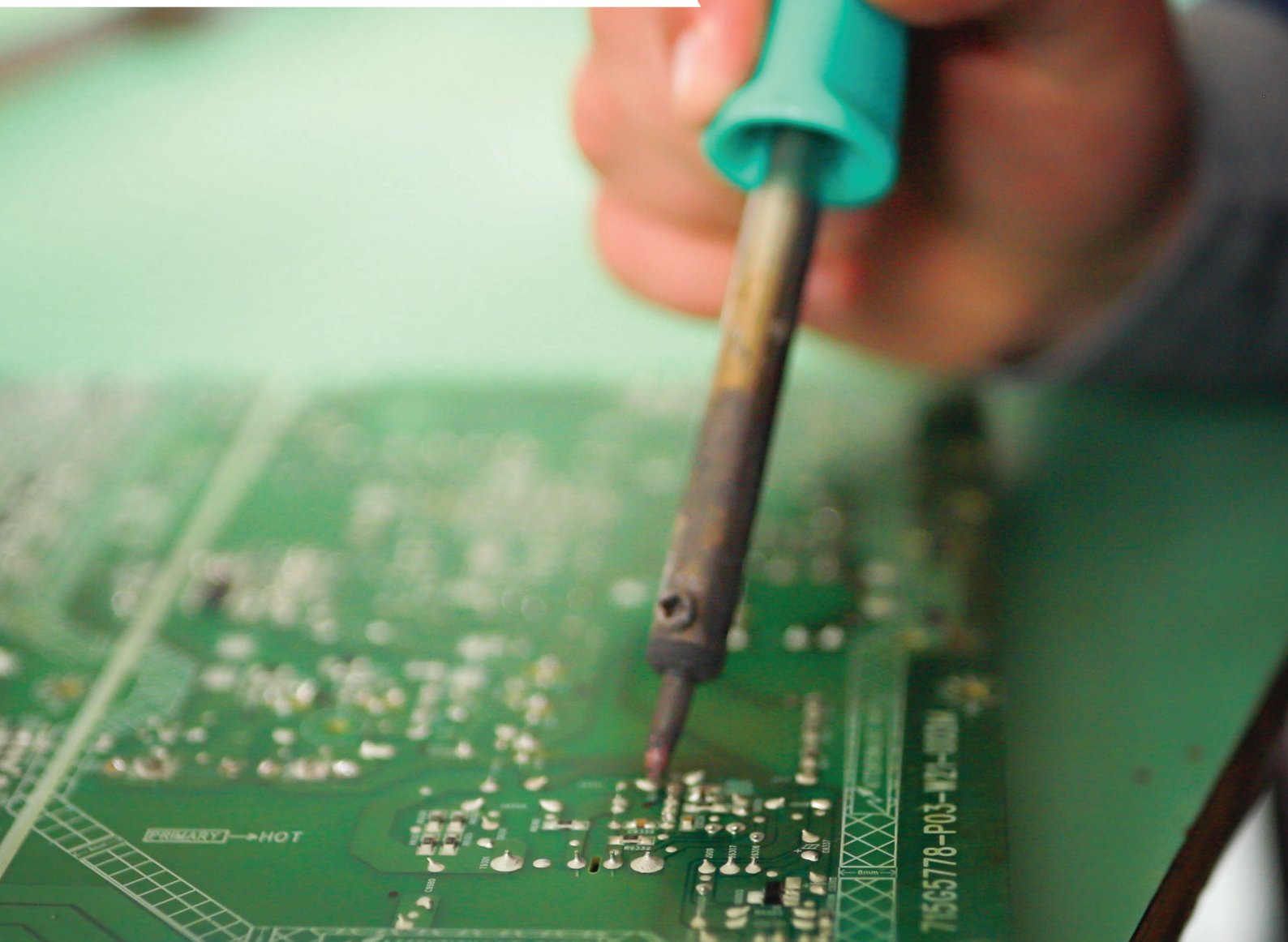

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju

Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

Implemented by

In cooperation with

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju

Strateške smjernice za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

Implemented by

In cooperation with

Sadržaj

Glosar	4
Uvod	6
Analiza stanja	9
Privreda i zapošljavanje	9
Analize potreba poslodavaca za radnom snagom i raspoloživosti za organizaciju praktične nastave	11
Srednje stručno obrazovanje i obuka kroz prizmu praktične nastave u privrednim subjektima	18
Provođenje praktične nastave kroz javne politike	24
Provođenje praktične nastave kroz podatke	31
Analiza zainteresovanih strana	33
SWOT	33
Umjesto zaključka	35
Strateški ciljevi, s indikatorima	36
Strateški prioriteti, s indikatorima	37
Mjere, s indikatorima	39
Akcioni plan za 2025/2026.	53
Prilozi	58
Prilog 1. Međusektorska fokusna grupa – spisak učesnika prvog sastanka	58
Prilog 2. Međusektorska fokusna grupa – spisak učesnika drugog sastanka	58
Prilog 3. Upitnik za direktore ili pedagoge škola	59
Bibliografija	62

Glosar

Finansijska nagrada je, kao institut regulisan podzakonskim aktom, prihod koji učenicima može isplatiti privredni subjekt, u skladu s internim aktima privrednog subjekta, na ime vremena provedenog u privrednom subjektu na praktičnoj nastavi.⁴

Finansijska naknada je, kao institut regulisan podzakonskim aktom, prihod koji učenicima može isplatiti privredni subjekt, a odnosi se na naknadu za troškove prijevoza, toplog obroka i sl.

Koordinator praktične nastave je lice koje je u radnom odnosu u školi a koje koordinira praktičnu nastavu koja se izvodi kod privrednih subjekata.

Kvalifikacija je formalni naziv za skup kompetencija određenih nivoa, obima, profila, vrste i kvaliteta, koji se dokazuje svjedočanstvom, diplomom ili drugom javnom ispravom koju izdaje nadležna ustanova.

Mentor je lice koje je zaposleno kod privrednog subjekta ili lice koje samostalno obavlja djelatnost, odgovorno za organizaciju, vođenje i praćenje praktične nastave koja se izvodi kod privrednog subjekta.

Nastavnik praktične nastave je lice koje je u radnom odnosu u školi a koje je kvalifikovano za izvođenje praktične nastave određenog zanimanja.

Praktična nastava je oblik nastave koji se izvodi kod privrednih subjekata koji imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove, u skladu s nastavnim planom i programom određenog zanimanja i Planom izvođenja praktične nastave, s ciljem

---

¹ U izradi Strateških smjernica rukovodili smo se pozitivnopravnim propisima. Gdje je uočena potreba za promjenom, u terminologiji, zakonskoj odredbi i sl., to je predočeno radnoj međusektorskoj grupi za diskusiju i eventualno usvajanje u vidu preporuka odnosno aktivnosti.

usvajanja stručnih znanja i vještina neophodnih za stjecanje III ili IV stepena stručne spreme.

Plan izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta je pisani dokument koji se donosi u saradnji škole i privrednog subjekta a kojim se utvrđuje sadržajni i vremenski raspored izvođenja praktične nastave kod privrednog subjekta.

Privredni subjekt je privredno društvo, ustanova ili obrtnik koji ispunjava propisane uslove za izvođenje praktične nastave.

Škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke je srednja tehnička, stručna i mješovita škola te druge vrste škola koje ispunjavaju uslove za obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti, u skladu s odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima, u kojima se, u skladu s nastavnim planom i programom, izvodi praktična nastava.

Ugovor o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta ugovor je zaključen u pisanoj formi između privrednog subjekta, škole i učenika odnosno roditelja/staratelja učenika, kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze učenika odnosno roditelja/staratelja učenika, škole i privrednog subjekta povodom izvođenja praktične nastave.

Ugovor o saradnji između škole i privrednog subjekta ugovor je zaključen u pisanoj formi kojim se uređuju međusobni odnosi, prava i obaveze škole i privrednog subjekta u vezi s organizacijom i izvođenjem praktične nastave učenika kod privrednog subjekta.

Zanimanje je, u skladu s definicijom Klasifikacije zanimanja odnosno Međunarodne standardne klasifikacije zanimanja (ISCO), skup poslova i radnih zadataka koji su svojim sadržajem i vrstom organizaciono i tehnološki toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršilac koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine. U klasifikaciji ISCO, prioritet se stavlja na sadržaj posla, a ne na obrazovanje.

Zvanje se odnosi na kvalifikaciju koju je osoba stekla obrazovanjem, odnosno obrazovni program koji je osoba završila prema obrazovnom nivou. Nivo formalnog obrazovanja definiše se u smislu Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED). U Bosni i Hercegovini nije proveden Okvir kvalifikacija, kao instrument klasifikovanja stečenih kvalifikacija, pa se, npr., za ISCED 3C i dalje koristi termin srednja stručna sprema III stepen, odnosno KV radnik.

Uvod:

Jedan od osnovnih izazova srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini jeste priprema učenika za uspješan ulazak u svijet rada. Taj izazov prevazilazi se uspješnom saradnjom obrazovnog i privrednog sektora na makro i mikronivou. U sklopu toga, posebna se pažnja posvećuje unapređenju praktične nastave u privrednim subjektima kao dijela stručnog obrazovanja i obuke koji ima mogućnost da na neposredan način pripremi učenika za lakše snalaženje u struci i svijetu rada.

Bosna i Hercegovina nalazi se u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije, koju karakterišu nezaposlenost, odlazak radne snage, fragmentiranost unutrašnjeg tržišta i velika neformalna ekonomija. Proizvodna struktura se u posljednjih pet godina polako pomjerala od industrijskih djelatnosti ka trgovini, transportu i IT uslugama, dok oko 93% svih preduzeća spada u kategoriju malih i mikropreduzeća, odnosno onu s manje od 50 zaposlenih (Evropska komisija, 2023).

Uzroci nedovoljne ili djelimične motivisanosti privrednih subjekata za učešće u izvođenju praktične nastave u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke mogu biti proizvod unutrašnjih ili vanjskih faktora. Unutrašnji faktori mogu se ticati veličine privrednog subjekta, nedovoljno razvijenog odjela za ljudske resurse, koji praktičnu nastavu ne doživljava kao dugoročnu korist privrednog subjekta kroz učešće u pripremi budućeg radnog kadra i smanjenje troškova pri zapošljavanju novog osoblja, nedostatka minimuma uslova za organizaciju praktične nastave, nemogućnosti alokacije ljudskih resursa za mentore za praktičnu nastavu u skladu s pravnim propisima i sličnih okolnosti.

Vanjski faktori odnose se na prepreke za organizovanje praktične nastave, kao što su nedostatak jasne i precizne informacije o raspoloživim obrazovnim profilima koji odgovaraju potrebama privrednih subjekata, nedostatak jasne i precizne informacije o raspoloživom broju učenika, nerazumijevanje procesa realizacije saradnje sa školom, nejasan pravni okvir, nedostatak podsticaja, percepcija većeg troška od moguće koristi, nedostatak društvenog prepoznavanja i priznanja, nedostatak iskustva, kadrovskih ili organizacionih kapaciteta za organizaciju praktične nastave učenika i slične okolnosti.

Predmet Strateških smjernica za mobilizaciju privrednih subjekata za učešće u praktičnoj nastavi u okviru srednjeg stručnog obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu (u nastavku teksta: Strateške smjernice) su, upravo, vanjski faktori, odnosno faktori na koje nadležno ministarstvo, u okviru interresorne i međusektorske saradnje te podrške svih relevantnih ministarstava i institucija, može i treba da utječe adekvatnim mjerama podrške, razvoja i unapređenja. Oni se odnose na sljedeće aspekte:

– **Relevantnost**, odnosno responzivnost prema potrebama privrednog sektora, koja podrazumijeva raznovrsne mehanizme i odgovarajuće kapacitete izrade te usklađivanja upisnih politika i nastavnih planova i programa i tzv. obrazovne ponude u skladu s potrebama privrednih sektora;

– **Upravljanje**, što je dimenzija koja podrazumijeva sposobnost sistema da svoje funkcije obavlja efektivno, učinkovito i održivo. Podrazumijeva jasnoću uloga i institucionalnu saradnju, od dostupnosti informacije o praktičnoj nastavi iz ugla privrednog subjekta, preko razumijevanja i jasnog definisanja uloga i dužnosti pojedinih aktera, do definisanja, provođenja i vrednovanja razvojno orijentisanih mjera u odnosu na dužnosti privrednih subjekata i sveukupne ciljeve srednjeg stručnog obrazovanja i obuke;

– **Finansiranje** je dimenzija koja definiše pravni okvir koji diktira načine na koje se prikupljaju podaci, vrši raspodjela i upravlja resursima na polju praktične nastave.⁴ Također se odnosi na kapacitet sistema da osigura pravične i efikasne finansijske mehanizme i mjere podrške unapređenju praktične nastave;

– **Kvalitet**, odnosno svrsishodnost i učinkovitost praktične nastave, ujedno je i mjera kvaliteta programa, njegovih različitih načina provođenja, kapaciteta sistema da inovira, bude fleksibilan u odnosu na brze promjene u tehničko-tehnološkom razvoju, da osigura sistemski pristup za osiguranje kvaliteta i vodi učenike u njihovom izboru karijere.

Strateške smjernice oslanjaju se na dosadašnje rezultate i identifikovane prepreke i mogućnosti za unapređenja na predmetnom polju u Zeničko-dobojskom kantonu (u nastavku teksta: Kanton).

Cilj ovog dokumenta jeste definisanje smjernica za osiguranje systemske podrške u mobilisanju privrednih subjekata radi organizacije praktične nastave za učenike škola za srednje stručno obrazovanje i obuku kroz multisektorski i interresorni pristup, koje će dati podlogu donosiocima odluka za kreiranje vlastitih strategija i/ili planova rada, koji će obuhvatiti strateške prioritete, mjere i aktivnosti usmjerene ka stvaranju podsticajnog okruženja za učešće privrednih subjekata u organizaciji praktične nastave.

Strateškim smjernicama utvrđuje se i prijedlog okvirnog akcionog plana provođenja na period od dvije godine.

---

¹ Između ostalog, kroz uvid u bazu modela praktične nastave kod poslodavaca i 54 finansijska instrumenta na snazi u državama članicama EU, dobre prakse i analize ETF, CEDEFOP i sl.

Metodologija prati opis poslova tehničke podrške procesu koji je izradila Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: Komora) te navodi korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Osnovni koraci u izradi bili su: mapiranje i analiza relevantnih dokumenata, izrada i provođenje online ankete za privredne subjekte i škole za srednje stručno obrazovanje i obuku, konsultacija s relevantnim akterima kroz dva sastanka međusektorske radne grupe. Anketa za privredne subjekte distribuirana je putem Facebook-stranice Komore, ali zbog slabog odziva nalazi nisu uzeti u obzir. Međutim, nakon dugogodišnjeg praćenja potreba privrednika u vezi s organizacijom praktične nastave, Komora je izvukla zaključke o potencijalnim smjerovima djelovanja kako bi se zadovoljile te potrebe i privredni subjekti podstaknuli da se uključe u organizacije praktične nastave. Anketu za škole distribuiralo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: MONKS). Sastanci međusektorske radne grupe održani su 22. 4. i 14. 5. 2024. Sastav međusektorske radne grupe nalazi se u prilogima. Tokom procesa izrade Strateških smjernica rukovodilo se pozitivnim propisima. Ograničenja u izradi diktirana su raspoloživošću podataka i sastavom međusektorske radne grupe.

Analiza stanja:

Analizi stanja pristupljeno je kroz socioekonomsku analizu, izradu pregleda strukture privrede i zapošljavanja, izradu pregleda i razumijevanja pozitivnopravnih propisa na polju praktične nastave kroz aspekte, analizu zainteresovanih strana te SWOT analizu. Da bi analiza bila potpuna, od MONKS-a su zatraženi relevantni podaci na polju provođenja praktične nastave za tri protekle školske godine.

Gdje se to smatralo potrebnim, navođeni su primjeri prakse iz drugih zemalja, posebno tokom rada međusektorske grupe, uzimajući u obzir neophodnost kontekstualizacije mjera i pristupa “jedna mjera – nosilac aktivnosti – ostale odgovorne institucije – rok za realizaciju”.

Privreda i zapošljavanje

Kanton karakteriše depopulacija stanovništva i pad prirodnog priraštaja (Strategija 2021–2027, 2020). Prema dobnoj strukturi, dominira radno sposobno stanovništvo od 15 do 64 godine, s udjelom 70,5% u ukupnom broju stanovnika, dok je izražen trend starenja stanovništva, s udjelom stanovnika starijih od 65 godina koji iznosi 13,9% (ibidem).

Na području Kantona 30. 6. 2022. bilo je ukupno 352.114 stanovnika, od čega je 53.450 dobi od 0 do 14 godina, 242.860 dobi od 15 do 64, a 55.804 starijih od 65 godina. Iste godine prosječan broj zaposlenih iznosio je 82.740 (Federalni zavod za statistiku, 2023a). Najveći postotak broja zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu je u općini Doboju-Jug – 54%, potom u Tešnju 45%, Usori 42%, dok je najmanji u Zavidovićima – 20% i Varešu – 25% (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023). Također, u 2022. godini bilo je ukupno 50.589 nezaposlenih, od čega 12.535 sa srednjom stručnom spremom (ibidem).

Kanton je jedan od tri najveća učesnika u ukupnoj privrednoj aktivnosti u Federaciji Bosne i Hercegovini (u nastavku teksta: FBiH); međutim, taj podatak ne prati i

visina prosječne plate po kantonima. Prosječna plata Kantona iznosi 85,26% prosječne plate na nivou FBiH (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023).

Na području Kantona djeluje 6.960 privrednih subjekata (sa 4.332 jedinice u sastavu) i 8.506 obrta (Federalni zavod za statistiku, 2023a). U 2022. godini najviše pravnih lica registrovano je u djelatnostima trgovine na veliko i malo, popravaka motornih vozila i motocikala i ostalim uslužnim djelatnostima te prerađivačkoj industriji (ibidem). Privredna društva organizovana su kroz rad Komore, čije je članstvo dobrovoljno, dok su obrti članovi Obrtničke komore, čije je članstvo obavezno. U Kantonu djeluje i Udruženje poslodavaca na kantonalnom nivou te druga udruženja poslodavaca i preduzetnika na nivoima jedinica lokalne samouprave.

Skoro 80% ukupnih privrednih aktivnosti u oblasti proizvodnje i izvoza u Kantonu čine velika i srednja preduzeća. Najviše je zaposlenih, 31,89%, tokom 2021. bilo u prerađivačkoj industriji, zatim u trgovini na veliko i malo, popravcima motornih vozila i motocikala – 15%, slijedi 13% u obrazovanju.

U Kantonu, kao i u čitavoj FBiH, još uvijek je izražen problem visoke nezaposlenosti: u oktobru 2022. godine na evidenciji je bilo 52.147 osoba. Broj nezaposlenih koji prvi put traže zaposlenje u oktobru 2022. godine iznosio je 13.929, od čega 9.851 žena. Najbrojnije su osobe sa NKV strukom (5.261 osoba), KV (3.998 osoba) i završenom srednjom školom SSS (3.437 osoba) (ibidem). Zbog navedenog je stvaranje ambijenta za zapošljavanje i samozapošljavanje mladih nezaposlenih osoba, posebno na aktivnosti sufinansiranja prvog zapošljavanja i podsticanju samozapošljavanja, u fokusu Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona, 2023).

U oktobru 2022. broj mladih nezaposlenih osoba dobi od 15 do 34 godine iznosio je 18.820, ili 37% u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u ovom periodu. Kod osoba sa srednjom stručnom spremom najbrojniji su ekonomski tehničari i maturanti gimnazije, a kod osoba sa KV i VKV dominiraju prodavači.

Program sufinansiranja zapošljavanja provodi Federalni zavod za zapošljavanje. Poseban segment Programa predstavljaju programi i mjere usmjerene na stvaranje uslova za jačanje konkurentnosti mladih osoba bez radnog iskustva i integraciju na tržište rada kroz stjecanje prvog radnog iskustva i osposobljavanje za rad u struci (ibidem). Kroz Program zapošljavanja mladih pripravnika u 2024. mjere se tiču i osoba sa srednjom stručnom spremom (III i IV stepen).

Analize potreba poslodavaca za radnom snagom i raspoloživosti za organizaciju praktične nastave

Istraživanje tržišta rada u FBiH provodi se kao zajednička aktivnosti Federalnog zavoda za zapošljavanje i kantonalnih službi s ciljem dobijanja kvantitativnih i kvalitativnih podataka neophodnih za pružanje adekvatnih informacija o kretanjima na tržištu rada. Nalazi su relevantni za nivo FBiH, na kojem se uzima stratificirani slučajni uzorak, i indikativni su za pojedinačne kantone. U dokumentu se koriste nalazi istraživanja tržišta rada provedenih krajem 2021, 2022. i 2023. godine (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024).⁴

U istraživanjima su navedene sljedeće iskazane potrebe za radnicima, prema stručnoj spremi:

Tabela 1. Potrebe za radnicima, prema stručnoj spremi

	NK	NSS,PKV	KV, VKV	SSS	VŠS,VSS	Nije navedeno	Ukupno
2021-2022	48	106	715	58	21	96	1044
2022-2023	85	2	520	57	73	--	737
2023-2024	14	31	585	101	20	--	751

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

⁴ Za ispitivanje stavova poslodavaca korištena je metodologija anketiranja. U istraživanju tržišta rada 2021/2022. Federalni zavod za zapošljavanje je na osnovu master uzorka od oko 10.000 poslodavaca registrovanih u FBiH koji su imali pet (5) i više zaposlenih, sortiranih u male, srednje i velike poslodavce, koji redovno izmiruju obavezne poreze i doprinose, dobivenog iz Porezne uprave Federacije BiH, metodom stratificiranog slučajnog uzorka izdvojio uzorak koji čini 1.661 poslodavac. U skladu s međunarodnom praksom (ETF, CEDEFOP), uzorkom nisu obuhvaćeni poslodavci iz sljedećih djelatnosti: poljoprivreda, šumarstvo i ribolov, javna uprava i odbrana, obrazovanje, zdravstvena i socijalna zaštita. Broj upotrebljivih odgovora poslodavaca bio je 1.288, a iz Kantona u uzorku je 183. Tokom istraživanja 2022/2023. izdvojen je uzorak od 1.653, sa 1.380 upotrebljiva odgovora, dok je broj poslodavaca iz Kantona u uzorku 171, i, konačno, tokom istraživanja 2023/2024. izdvojen je uzorak od 1.608 poslodavaca, sa 1.248 upotrebljiva odgovora, dok je broj poslodavaca iz Kantona u uzorku 159.

Najtraženija zanimanja u Kantonu su:

Tabela 2. Najtraženija zanimanja u Kantonu

2021-2022	bravar, šivač i zavarivač-varilac (SSŠ, KV) inženjer elektrotehnike, ekonomista i mašinski inženjer (VSS, VŠS)
2022-2023	šivač, konobar, zavarivač-varilac, bravar, pomoćni kuhar, vozač kamiona, pomoćni radnik u proizvodnji, monter cjevovoda (SSŠ, KV) Programer, ekonomista, inženjer elektrotehnike, menadžer, mašinski inženjer, komercijalist, menadžer za marketink (VSS, VŠS)
2023-2024	šivač, konobar, zavarivač-varilac, bravar, pomoćni kuhar, vozač kamiona, pomoćni radnik u proizvodnji, monter cjevovoda (SSŠ, KV) Programer, ekonomista, inženjer elektrotehnike, menadžer, mašinski inženjer, komercijalist, menadžer za marketink (VSS, VŠS)

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Međutim, treba napomenuti da se među najbrojnijim KV i VKV zanimanjima registrovanim na evidenciji Federalnog zavoda za zapošljavanje u Kantonu nalaze i dva najtraženija zanimanja u Kantonu – bravar i kuhar, što, s jedne strane, govori o stvarnoj potrebi privrednih subjekata, a, s druge, ukazuje na probleme evidencije Federalnog zavoda za zapošljavanje, na kojoj se, usljed važećih zakonodavnih rješenja, nalaze i oni koji ne traže posao, već su na evidenciji zbog ostvarivanja prava na zdravstveno osiguranje.

Što se tiče iskazane spremnosti poslodavaca da zaposle neku od teže zapošljivih kategorija radnika na nivou FBiH:

Tabela 3. Spremnost poslodavaca za zapošljavanje

2021-2022	26% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	17% koji bi zaposlili štíćenike domova za nezbrinutu djecu
	14% koji bi zaposlili Rome
	59% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva
2022-2023	24% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	19,3% koji bi zaposlili štíćenike domova za nezbrinutu djecu
	17,6% koji bi zaposlili Rome
	68,8% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva
2023-2024	20,1% koji bi zaposlili osobe s invaliditetom
	16,0% koji bi zaposlili štíćenike domova za nezbrinutu djecu
	12,8% koji bi zaposlili Rome
	68,8% koji bi zaposlili mlade bez radnog iskustva

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Uzimajući u obzir potrebe za radnom snagom i njen odliv, posebno mladih, ne treba se čuditi sve većoj spremnosti anketiranih poslodavaca da zaposle mlade bez radnog iskustva. U Kantonu je tokom 2020. godine provedena Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima, za period 2020–2025. (Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja – CREDI, 2021). Kao jedan od izvora podataka korištena je anketa poslodavaca provedena na stratificiranom uzorku od 160 privrednih subjekata, sa stopom odgovora od 66%, odnosno 105 popunjenih upitnika. Prema industrijskom sektoru, 37,14% privrednih subjekata bilo je iz prerađivačke industrije, 22,86% iz trgovine na veliko i na malo, popravka motornih vozila i motocikala, građevinarstva 11,43%, snabdijevanjem vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša – 7, 62%. Kako slične analize nisu naknadno provedene, navedeni rezultati mogu poslužiti kao svojevrsni polazni nalazi.

Prema spomenutom istraživanju, oko 62% anketiranih privrednih subjekata zainteresovano je da prima učenike na praktičnu nastavu, od čega je 91% privrednih subjekata smatralo da posjeduje odgovarajuće uslove i da je spremno da prima učenike na praktičnu nastavu. Samo je 19,6% anketiranih privrednih subjekata koje je odgovorilo da nema mentore s položenom obukom bilo zainteresovano za obuku mentora (ibidem). Iako je istraživanje provedeno tokom pandemije, koja se odrazila na zainteresovanost privrednih subjekata, ne samo za obuke mentora već i za prijem učenika na praktičnu nastavu uopće, ovaj podatak može se tumačiti i kroz uzorak privrednih subjekata te činjenicu da obuke mentora u Kantonu i dalje nisu propisane kao dužnost privrednih subjekata pri organizovanju praktične nastave.

U nalazima kasnijih istraživanja tržišta rada u FBiH, na uzorku za FBiH (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024) primjećujemo sljedeću spremnost za prijem učenika i studenata na praktičnu nastavu:

Tabela 4. Spremnost poslodavaca za organizovanje praktične nastave

2021-2022	60% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnosti za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 33% može osigurati mentora, 29% opremu, 27% materijal, a 28% prostor za obavljanje praktične nastave.
	88 poslodavaca u Kantonu spremno je osigurati mentora, 80 opremu, 74 materijal, 69 prostor, dok je 88 poslodavaca izjavilo da nema tu mogućnost. ⁴
2022-2023	62,5% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnosti za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 30,6% može osigurati mentora, 26,8% može osigurati opremu, 24,9% može osigurati materijal za praktičnu nastavu, 27,7% može osigurati prostor, 37,5% iskazalo je spremnost za organizovanje praktične nastave.
	67 (odnosno 36,6%) poslodavaca od uzorka u Kantonu spremno je osigurati mentora, 64 (34,97%) opremu, 58 (31,69%) materijal, 60 (32,78%) prostor, dok je 98 (53,55%) izjavilo da nema mogućnosti za prijem.
2023-2024	69,1% poslodavaca izjavilo je da nema mogućnost za prijem (mentor, oprema, prostor i materijali): 28,9% može osigurati mentora, 25,5% opremu, 23,2% materijal, 24,8% prostor za praktičnu nastavu.
	48 (odnosno 28,07%) poslodavaca od uzorka u Kantonu spremno je osigurati mentora, 44 (25,73%) opremu, 39 (22,8%) materijal, 38 (22,22%) prostor, 108 (63,16%) izjavljuje da nema mogućnosti za prijem.

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Dok se postpandemijski period mogao tumačiti kao period oporavka privrednih subjekata nakon izlaska iz zdravstvene i privredne krize, primjećuje se trend laganog pada percipirane mogućnosti za prijem učenika na praktičnu nastavu. To može, npr., biti posljedica razumijevanja prepreka u organizaciji praktične nastave u odnosu na pravni okvir, ali i odraz sveukupnog stanja u privredi, kapaciteta anketiranih poslodavaca i potrebe što adekvatnijeg definisanja potražnje privrede i obrazovne ponude radi njihovog uspješnijeg usklađivanja.

Kroz spomenutu analizu na kantonalnom nivou (CREDI, 2021) dobijeni su podaci da kod najvećeg broja zanimanja kandidatima nedostaju praktično iskustvo i vještine za obavljanje poslova u zanimanju, npr. automehaničar, bravar, elektromontažer, krojač, šivač, te adekvatno znanje, npr. bravar, krojač, šivač, konobar, hemijski tehničar, lakirer, mehaničar alatnih mašina, pekar, prerađivač hrane, zidar itd.

U nalazima potonjih istraživanja tržišta rada u FBiH (Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024) primjećujemo sljedeću spremnost za organizovanje praktične nastave za učenike srednjih škola i studente u Kantonu:

Tabela 5. Spremnost poslodavaca u Kantonu za organizovanje praktične nastave

2021-2022	šivač, zavarivač, skladištar, prodavač, bravar, CNC operater, rudar, stolar, automehaničar, varilac, mesar i limar
2022-2023	šivač, prodavač, krojač, automehaničar, mesar, CNC operater, konobar, zavarivač, mašinski inženjer, tehnolog, rudarski inženjer, ekonomista
2023-2024	zavarivač, bravar, šivač, prodavač, krojač, stolar, instalater grijanja, konobar, zidar, kuhar, lakirer, frizer, građevinski tehničar, ekonomista

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

U određenom broju zanimanja bilježi se i trend odlaska iz države, kao što je slučaj za sljedeća zanimanja: bravar, elektromontažer, mašinski tehničar, mehaničar, tesar, vozač kamiona, zidar itd. (CREDI, 2021).

→ Bojazan privrednih subjekata da će nakon ulaganja u učenike na praktičnoj nastavi učenici otići jednim je dijelom opravdana. Budući da ne postoje zvanične i redovne studije praćenja učenika nakon završetka školovanja, osim anegdotalnih dokaza o koristi koju privredni subjekti imaju kroz organizovanje praktične nastave, ne postoje podaci o stopi zapošljavanja tih učenika u privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu, odnosno stopi zadržavanja/retencije učenika kao budućih zaposlenika.

Iako spomenuta analiza nije osvježena, izvjesna analiza takve vrste zvanično je planirana, kao i njena stalna revizija (MONKS, 2024).

Distribucija prema sektoru djelatnosti onih kompanija koje su zainteresovane da primaju učenike na praktičnu nastavu govori o tome da u zainteresovanosti prednjače kompanije iz sektora C (prerađivačka industrija) i sektora G (trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala) (CREDI, 2021).

Kao najvažniji razlog zbog kojeg kompanije ne bi željele primati učenike na praktičnu nastavu istaknuta je neadekvatna priprema učenika u školi (zastarjeli programi, neadekvatan nastavni kadar i sl.) (ibidem).

→ Relevantnost i kvalitet nastave u školi inače se smatra prijelomnom tačkom motivacije privrednih subjekata za organizaciju praktične nastave, te dobijene povratne informacije ne odstupaju od istraživanja u svijetu. Dodatno, na pitanja dodatnog definisanja elemenata kvaliteta praktične nastave u privrednim subjektima pokušalo se odgovoriti kroz rad međusektorske radne grupe.

Kompanije su odgovorile i na pitanje koliko su neoporezovanog iznosa spremne izdvojiti kao naknadu za učenike na praksi. Valja primijetiti da čak 35,6% kompanija smatra da učenike na praktičnoj nastavi ne treba plaćati, dok većina anketiranih kompanija planira izdvojiti određena sredstva, koja ne bi trebalo da iznose više od 200 KM (ibidem).

Što se tiče naknade učenicima i studentima tokom obavljanja praktične nastave, u nalazima istraživanja tržišta rada u FBiH primjećujemo sljedeće:

Tabela 6. Spremnost poslodavaca za davanje naknade tokom praktične nastave

2021-2022	Samo 17% spremno ponuditi
	<p>Iznos do 100 KM spremno je ponuditi 5%, odnosno 10 poslodavaca</p> <p>Između 100 i 200 KM spremno je ponuditi 4%, odnosno 12 poslodavaca</p> <p>Više od 300 KM spremno je ponuditi 5% anketiranih poslodavaca, odnosno samo 4 anketirana poslodavca, u brojevima za Kanton</p>
2022-2023	157 poslodavaca, odnosno 11,38%, spremno ponuditi
	<p>Iznos do 100 KM 1%, odnosno za Kanton – 2</p> <p>Između 100 i 200 KM 3,4%, odnosno za Kanton – 10</p> <p>Između 200 i 300 KM, 4,2%, odnosno za Kanton – 6</p> <p>Više od 300 KM 4,2% anketiranih poslodavaca, odnosno za Kanton – 6</p>
2023-2024	179, odnosno 14,34%, spremno ponuditi
	<p>U Kantonu:</p> <p>Iznos do 100 KM 7 poslodavaca, odnosno 4,4% od uzorka</p> <p>Između 100 i 200 KM 12 poslodavaca, odnosno 7,5% od uzorka</p> <p>Između 200 i 300 KM 4 poslodavca, odnosno 2,5% od uzorka</p> <p>Više od 300 KM 6 poslodavaca, odnosno 3,8% od uzorka</p>

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, 2022, 2023, 2024, pregled autora

Podatke, posebno one koji se odnose na Kanton, treba tumačiti kroz uzorak privrednih subjekata te činjenicu da finansijske nagrade, ali ni naknade za učenike na praktičnoj nastavi u Kantonu nisu zakonom regulisana dužnost privrednih subjekata pri organizovanju praktične nastave. Plaćanje tzv. finansijske nagrade tokom praktične nastave zavisi od čitavog niza faktora, s tačke gledišta privrednih subjekata, nakon već spomenute relevantnosti. Ostali aspekti tiču se broja časova praktične nastave, koji se uglavnom smatra nedovoljnim, posebno za četverogodišnje programe, nejasnog pravnog okvira te postizanja neophodnog društvenog konsenzusa na polju odnosa prednosti i nedostataka plaćanja učenika tokom učenja kroz rad i finansijske nagrade kao obaveznog aspekta osiguranja visokokvalitetne praktične nastave. Na ta je pitanja odgovore pokušala dati međusektorska radna grupa. Plaćanje finansijske naknade, s druge strane, domen je različitih intervencija koji u pozitivnopravnim propisima nije riješen, utječe na motivaciju privrednih subjekata, ali i učenika na učešće na praktičnoj nastavi izvan škole, npr. stvarni troškovi prijevoza od škole do mjesta izvođenja praktične nastave i nazad, pokriće troškova smještaja i ishrane u đlačkom domu, dodatno osiguranje učenika od posljedica nesretnog slučaja i sl. Naknada troškova ishrane jeste regulisana podzakonskim aktom, i to kao obaveza privrednog subjekta. Međutim, način njenog osiguranja nije, te se može osigurati kroz menzu ili neki drugi način na koji je regulisana ishrana drugih radnika u privrednom subjektu ili isplatom odgovarajuće naknade u skladu s internim aktima privrednog subjekta. Dodatno, odgovore treba posmatrati i kroz moguća različita tumačenja samoga pitanja budući da se ono moglo odnositi na bruto, ali i na neto iznos, sveukupnu naknadu, u koju su uračunati i troškovi ishrane i naknade za obavljeni posao.

Uzimajući u obzir da pružanje informacija nije jednostrana dužnost škole prema privrednim subjektima, koji posebnu ulogu imaju na polju pružanja karijerne informacije upravo učenicima završnih razreda osnovnih škola radi njihovog mobilisanja za pojedina zanimanja za koja privredni subjekti imaju interes – istraživanje pokazuje da je većina kompanija zainteresovana za pružanje informacija o karijernim prilikama, i to putem dana otvorenih vrata za učenike i studente, kratkog teksta o znanjima, vještinama i sposobnostima potrebnim za uspješno obavljanje poslova u kompaniji, dok je najmanje kompanija izabralo usmene prezentacije u školama ili na fakultetima (CREDI, 2021).

Kako različiti konteksti definišu mjere u odnosu na različite potrebe, one treba da proizlaze iz: a) potreba privrede – vodećih djelatnosti koje generišu profit, industrijskih grana u razvoju; b) potreba društva – optimalan razvoj potencijala svakog učenika, u skladu s njegovim mogućnostima i c) biti u skladu s razvojnim pravcima Kantona.

Srednje stručno obrazovanje i obuka kroz prizmu praktične nastave u privrednim subjektima

Srednje stručno obrazovanje i obuka neprestano redefiniše svoju ulogu u razvoju društveno-ekonomskog konteksta 21. vijeka. Osim doprinosa razvoju privrede, s akcentom ne samo na stručne već i na ključne kompetencije s ciljem obrazovanja i osposobljavanja kadrova za kreativna znanja i sposobnosti inovacija i preduzetništvo, važno je sagledati aspekte njegove društvene funkcionalnosti, posebno pitanja jednakih mogućnosti, odnosno uključivanja mladih iz ekonomski i socijalno ugroženih kategorija, ruralnih područja, mladih s teškoćama u razvoju, nadarenih učenika i širenja temelja i mogućnosti za kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje te cjeloživotno učenje za sve.

Stanje na tržištu rada u Bosni i Hercegovini i dalje ne funkcioniše usljed nedostatka ekonomske dinamike i strukturnih problema, kao što su nedostatak potrebnih vještina, znatan brain drain i nedostatak podsticajnih mjera za rad (Evropska komisija, 2023). Strateški razvojni dokumenti, kao što je Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021–2027. (u daljnjem tekstu: Strategija), potvrđuju te navode za Kanton, razrađujući uzroke i predlažući niz mjera za poboljšanje. Kroz Strategiju su prepoznate prepreke za razvoj srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u skladu s potrebama tržišta rada: neusklađenost sistema obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada, odliv obrazovanog i stručnog kadra, nedovoljna digitalizacija u svim sektorima, ali i nedostatak sredstava za adekvatna stručna usavršavanja nastavnog osoblja, izradu novih planova i programa, stručna usavršavanja asistenata i stručnih saradnika za inkluzivnu nastavu itd. Mjera 2.1.1. direktno se tiče analize postojećeg stanja i potreba tržišta rada s projekcijom budućih potreba, unapređivanja usklađenosti obrazovnog sistema s potrebama tržišta rada, posebno inoviranja postojećih i uvođenja novih nastavnih planova i programa, te uvođenja novih zvanja i zanimanja. Kroz tu mjeru, strateškim projektom 2.1.1.4 cilja se povećanje obima i unapređenje kvaliteta praktičnog dijela nastave i obavezne studentske prakse te razmjene studenata u okviru postojećih EU programa. Kroz mjeru 2.1.3, strateški projekt 2.1.3.2, planira se rekonstrukcija i modernizacija objekata škola i nastavne opreme, s fokusom na opremanje kabine- ta za praktičnu nastavu i sala/igrališta za tjelesni odgoj.

U Izvještaju o provođenju Strategije za 2022. (Vlada Zeničko-dobojskog kantona, 2023) navodi se rad međusektorske radne grupe s ciljem uspostavljanja sistemskih rješenja u srednjem stručnom obrazovanju i osposobljavanju, angažman Komore na polju obuka o prijavi, obračunu i uplatama doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti, radionica o praktičnoj nastavi kod privrednog subjekta, obuka mentora praktične nastave itd.

Zaključujemo da se izrada Strateških smjernica nadovezuje na Strategiju kojoj pruža podršku, iako Strategijom nisu predviđene direktne mjere podrške razvoju praktične nastave učenika srednjih škola u privrednim subjektima.

Sistem stručnog obrazovanja i obuke u Kantonu organizovan je u 21 školi za srednje stručno obrazovanje i obuku. Specifičnost Kantona je prijenos nadležnosti

nad osnovnim i srednjim obrazovanjem na općine Žepče i Usora.⁴

U Kantonu djeluje i Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje u Zenici, koja obrazuje učenike po odgovarajućim nastavnim planovima i programima, za učenike s teškoćama u razvoju, dok se, u skladu sa Zakonom, koji reguliše inkluzivno obrazovanje, provodi praksa uključivanja svih učenika u odgovarajuće srednje škole, u skladu s njihovim individualnim potrebama i mogućnostima.

U Kantonu su zastupljene sve porodice zanimanja i ukupno 70 kvalifikacija/zanimanja u školskoj 2020/2021. U periodu 2010–2021. najveći broj učenika opredjeljivao se za elektrotehniku, potom za ekonomiju, pravo, administraciju i trgovinu, slijede mašinstvo i obrada metala, dok se vodećoj trojci pridružilo zdravstvo. Većina porodica zanimanja imala je smanjenje broja učenika, zbog općeg pada upisa u škole, uzrokovanog migracijama i padom prirodnog priraštaja. Nešto značajniji porast broja učenika bilježilo je samo zdravstvo (Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje – APOSO, 2021). Što se tiče školskih 2023/2024. te 2024/2025, primjećuje se raznovrsnija ponuda stručnih zvanja i zanimanja, s mašinstvom i obradom metala kao vodećom porodicom zanimanja u koju se upisuju učenici u Kantonu, slijede elektrotehnika te ekonomija, pravo i trgovina i zdravstvo.⁵

Treba primijetiti da bi se profili u ponudi kroz obrazovni sistem trebali planirati u odnosu na potrebe lokalnih poslodavaca i društva te stratešku viziju razvoja Kantona, čime bi se sistem stručnog obrazovanja i obuke kroz uže lokalne specijalizacije za struke ciljano usmjerio na pojedine porodice zanimanja odnosno na kvalitet i izvrsnost. Za to bi trebalo uraditi posebne vrste analiza, koje uključuju usklađivanje potražnje s obrazovnom ponudom i strateška rješenja koja su dugoročno značajna za efikasan i održiv razvoj ljudskog kapitala u Kantonu. Kako će se prikazati kasnije, to znatno utječe na motivaciju privrednih subjekata da učestvuju u provođenju praktične nastave.

Analiza iz 2013. navodi da se u Kantonu provode EU VET, GTZ te tradicionalni nastavni planovi i programi, na bosanskom odnosno hrvatskom jeziku, iz 1994/95. odnosno 1995/96. (APOSO, 2013). U drugoj dostupnoj analizi (APOSO, 2021) navodi se⁶ da su u šest škola zastupljeni modularni nastavni planovi i programi, od čega ih samo dvije isključivo primjenjuju, MSŠ Tešanj i Tehnička škola Zenica, a u četiri škole zastupljene su obje vrste programa. Treba primijetiti da su samo tradicionalni nastavni planovi i programi zastupljeni u dvije porodice zanimanja: geologija, rudarstvo i metalurgija te hemija, nemetali i grafičarstvo. Uzimajući u obzir da industrija Kantona ima interes za te porodice zanimanja, a Zakon omogućava usklađivanje sa zahtjevima i kretanjima na tržištu rada i u donošenju nastavnih planova i programa, zabrinjavajuće je što se nastava odvija po nastavnim planovima i programima starim 30 godina (Đuričić, 2024).

4 Zakon o prenošenju nadležnosti ZDK za djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja na općinu Usora i Zakon o prenošenju nadležnosti ZDK za djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja na općinu Žepče; preuzeto online, 25. 3. 2024.

5 Evidencija upisa učenika u prvi razred srednjih škola u školskoj 2023/2024. i 2024/2025. godini, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

6 U Kantonu djeluje 21 škola za srednje stručno obrazovanje, a u APOSO se dostavljaju podaci za 17 škola.

Pretpostavka je da usljed nepostojanja okvira kvalifikacija u Bosni i Hercegovini procedure i kriteriji za postavljanje kvalifikacija u Kantonu nisu dovoljno jasni. Sporazum ministra obrazovanja i nauke FBiH i ministara obrazovanja kantona u FBiH o usvajanju i primjeni klasifikacije zanimanja u tehničkom i srednjem stručnom obrazovanju, koji navodi 13 porodica zanimanja, je iz 2007. U međuvremenu nije ažuriran, dok su nova zanimanja, odnosno kvalifikacije uvedene (ibidem).

Tripartitno savjetodavno vijeće na nivou Kantona je formirano; istraživanja navode teškoću s uvođenjem novih zanimanja kroz upisnu politiku zbog percepcije stvaranja tehnoloških viškova u dugogodišnjem nastavnom kadru. Što se savjetodavnih vijeća škola tiče, ranije provedeni analitički dokumenti nisu dostupni, formiranje i funkcionalnost takvih vijeća u Kantonu nije moglo biti utvrđeno. Tripartitno i savjetodavno vijeće su, svaki na svom nivou, mehanizmi usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke sa zahtjevima i kretanjima na tržištu rada.

Izrada i revizija nastavnih planova i programa usmjerene Strategijom razvoja idu u smjeru modularnosti i zasnivanja na ishodima učenja (ibidem).

Zakon je dao mogućnost školama da vrše izmjene do 30% sveukupnog nastavnog plana i programa, kao mehanizam usklađivanja sa zahtjevima i kretanjima tržišta rada. To se odvija sporadično, kroz, uglavnom, projektnu podršku, i dalje nedovoljno. Budući da neke zastarjele nastavne programe treba u cjelini mijenjati, postavlja se pitanje i isplativosti ovog mehanizma u onim slučajevima u kojima je riječ o nastavnim planovima i programima iz, npr., 1995/1996.

Osim standarda zanimanja za 10 zanimanja iz porodice poljoprivrede i prerade hrane koji su izrađeni u okviru EU VET 4 2011–2013. i uzrokovali revizije modularnih nastavnih planova i programa (APOSO, 2021), potom standarda zanimanja i kvalifikacija koje je APOSO izradio 2018⁷, između ostalog, s akterima obrazovnog i privrednog sektora Kantona, što je također uzrokovalo izmjene ciljanih nastavnih planova i programa u MSŠ Tešanj, mapiranjem se nije utvrdilo da su standardi zanimanja na nivou BiH⁸ u primjeni kroz nastavne programe koji se provode u Kantonu niti namjerava li Kanton da ih izrađuje u okviru kurikularne reforme i na koji način (Đuričić, 2024).

Osim spomenutog, Kanton je ušao u pilot-fazu kurikularne reforme za spomenuta zanimanja u MSŠ Tešanj, u okviru čega su izrađeni nastavni plan i program za zanimanje “stolar” i nastavni plan i program za zanimanje “tehničar za obradu drveta”, čime je započeta realizacija ciljeva iz Strategije (ibidem).

Uzimajući u obzir da je kao najvažniji razlog zbog kojeg privredni subjekti ne bi željeli primati učenike na praktičnu nastavu istaknuta neadekvatna priprema učenika u školi (CREDI, 2021), izrada Strateških smjernica dobro je uvremenjena u odnosu na kurikularnu reformu.

7 Standard zanimanja i standard kvalifikacija za zanimanje “ugostiteljski tehničar” i standard zanimanja za operatera na CNC mašinama.

8 <https://aposo.gov.ba/en/standardi-zanimanja/>

Što se tiče broja učenika upisanih u škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, za školsku 2022/2023. godinu primjećuje se sljedeće (Federalni zavod za statistiku, 2023):

Tabela 7. Broj upisanih redovnih učenika, po razredima, spolu i ponavljači

	Učenici		Po razredima								Ponavljači	
	Svega	Učenice	I		II		III		IV		Svega	Učenice
			Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice	Svega	Učenice		
Zeničko - dobojski kanton	11 875	5 932	3 286	1 534	3 197	1 621	3 177	1 546	2 215	1 231	39	7
Gimnazije	2 368	1 625	582	385	601	423	586	406	599	411	2	1
Umjetničke škole	63	39	14	7	16	11	17	10	16	11	-	-
Tehničke i srodne škole	6 239	3 240	1 585	803	1 563	875	1 554	789	1 537	773	11	3
Stručne/strukovne škole	2 930	864	1 035	296	943	269	952	299	-	-	25	2
Vjerske škole	255	158	65	40	68	42	62	40	60	36	1	1
Škole za učenike sa posebnim potrebama	20	6	5	3	6	1	6	2	3	-	-	-

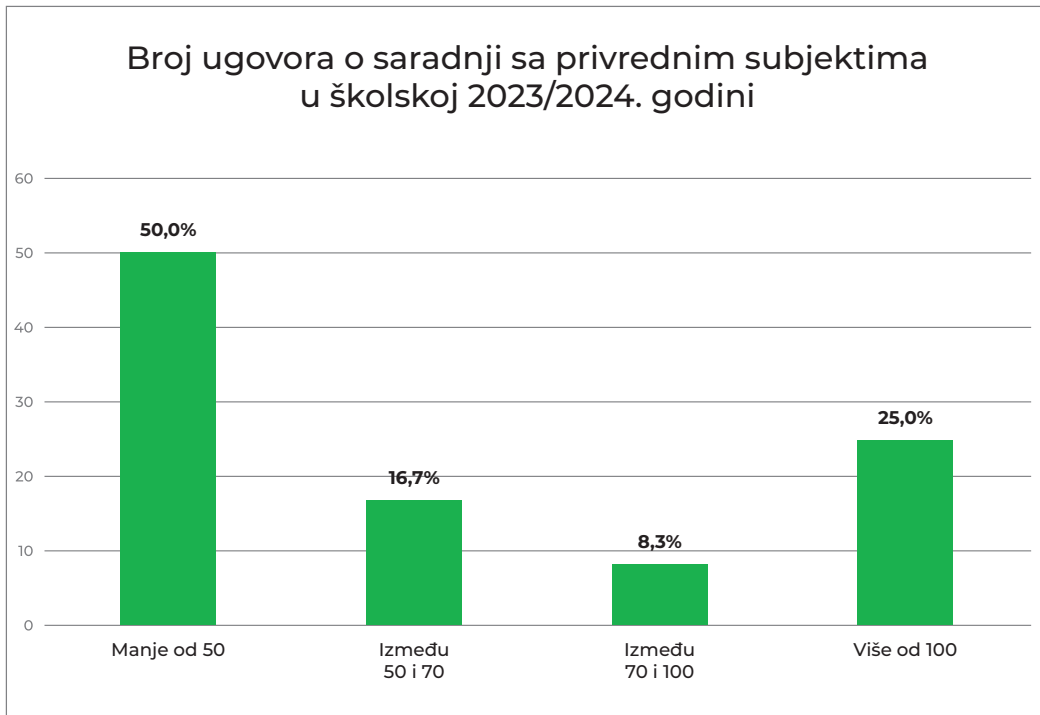
Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2023.

S ciljem saznavanja aktuelnog stanja na predmetnom polju iz vizure škola za srednje stručno obrazovanje i obuku, provedena je kratka online anketa: od ukupno 21 škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, zaprimljeno je 12 odgovora.

U školskoj 2023/2024. polovina anketiranih škola izjavljuje da ima manje od 50 sklopljenih ugovora o saradnji s poslovnim subjektima, 16,7% škola ima ih između 50 i 70, 8,3% između 70 i 100, dok 25% anketiranih škola ima više od 100 sklopljenih ugovora o saradnji s poslovnim subjektima. To ukazuje na diskrepanciju između škola: postojanje dobrih praksi, s jedne, i škola koje, iz različitih razloga, i dalje nemaju saradnju s privrednim subjektima, s druge strane.

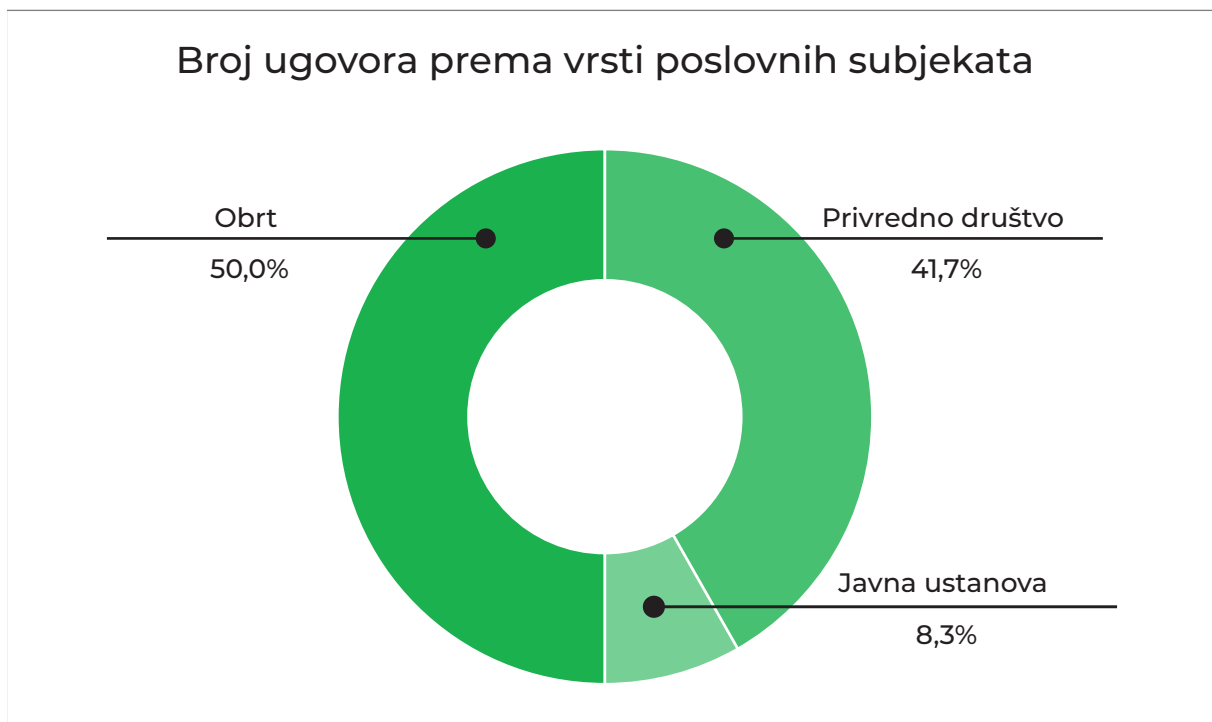
Grafikon 1. Broj ugovora prema vrsti poslovnih subjekata

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

50% anketiranih škola izjavljuje da se ugovori najčešće sklapaju s obrtima, potom s privrednim društvima, a najmanje s javnim ustanovama.

Grafikon 2. Broj ugovora prema vrsti poslovnih subjekata

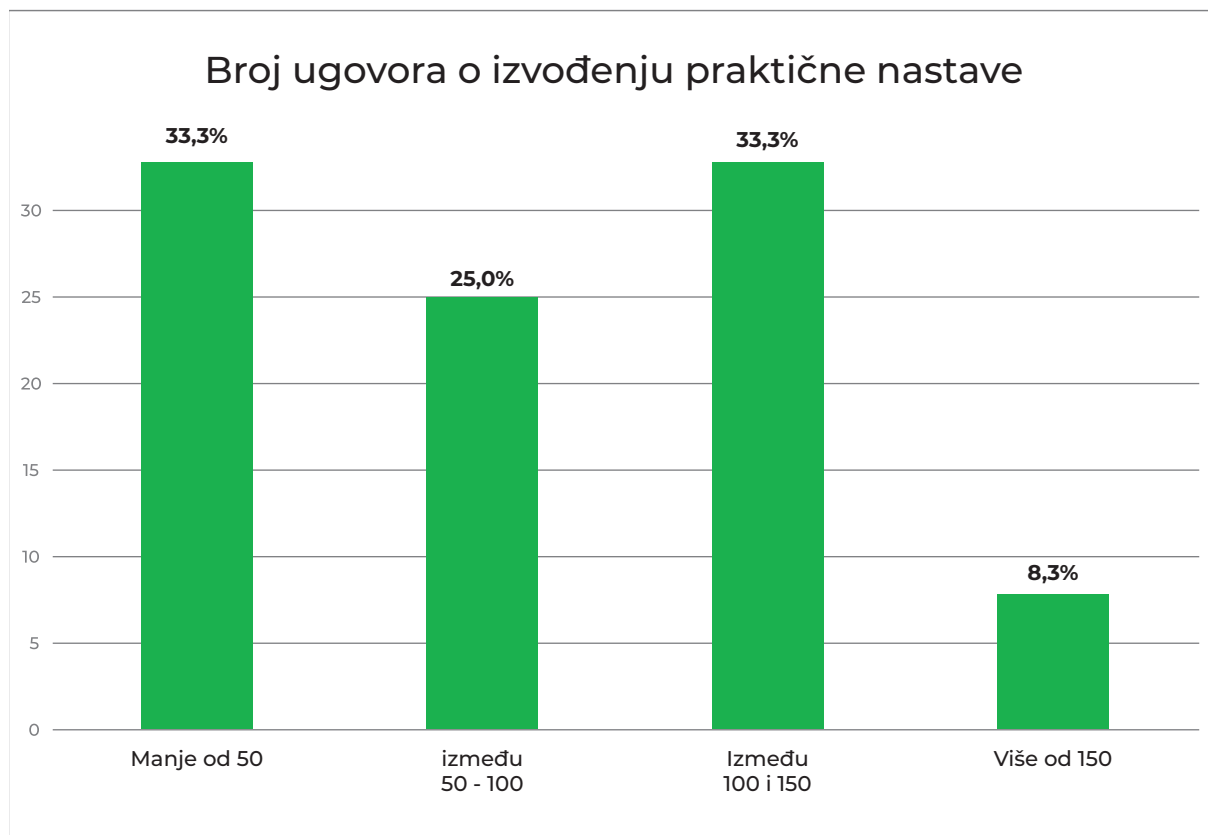

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

Jedna trećina anketiranih škola izjavljuje da u školskoj 2023/2024. godini ima manje od 50, dok ih nešto više od 8% ima više od 150 sklopljenih ugovora.

Grafikon 3. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave

Izvor: Anketa za škole, pregled autora

Podjednako su zastupljeni ugovori za III i IV stepen stručne spreme.

Što se tiče problema s kojima su se škole suočile u organizaciji praktične nastave u privrednim subjektima, među najučestalijim je mali broj časova praktične nastave za IV stepen stručne spreme, djelimična mogućnost realizacije ishoda učenja / nastavnih sadržaja i nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika, nepostojanje privrednih subjekata odgovarajućih profila, ali i smanjenje norme nastavnika.

Izbor učenika za obavljanje praktične nastave kod privrednih subjekata uglavnom vrše koordinatori praktične nastave, odnosno u 58,3% slučajeva, slijede roditelji i učenici, dok škole navode da privredni subjekti to čine u trećini slučajeva.

Uzimajući u obzir važnost mobilisanja privrednih subjekata za prijem učenika na praktičnu nastavu, anketirane škole u Kantonu to trenutno čine:

- direktnim posjetama koordinatora praktične nastave 58,3%
- putem web-stranice škole 25%
- direktnim posjetama nastavnika praktične nastave 16,7%
- organizovanjem otvorenih vrata 8,3%

Ostali odgovori uključuju obraćanja putem e-pošte, inicijative roditelja i privrednih subjekata.

Na jednak način škole u Kantonu informišu privredne subjekte o profilu i broju učenika koji žele obavljati praktičnu nastavu kod privrednih subjekata.

Što se tiče izazova u obavljanju praktične nastave u privrednim subjektima, dominiraju nedostatak motivacije usljed neobavljanja aktivnosti predviđenih planom provođenja praktične nastave, iskazivanje želje za promjenom privrednog subjekta, neprimjerno ponašanje učenika, izostajanje i nedostatak motivacije za učenje kroz rad. 27,3% škola interveniše 5 do 15 puta godišnje u vezi sa zamjenom privrednog subjekta – organizatora praktične nastave, uglavnom podjednako na zahtjev učenika/roditelja i na zahtjev privrednog subjekta.

Provođenje praktične nastave kroz javne politike

Izvođenje praktične nastave regulisano je Zakonom o srednjoj školi ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 9/17) i Pravilnikom o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 3/19).

Nastavnim planom i programom utvrđuje se omjer općeobrazovnog, stručno-teorijskog i praktičnog dijela programa.

Praktična nastava izvodi se u skladu s nastavnim planovima i programima, u školskim radionicama, laboratorijama i kabinetima te drugim objektima za nastavu, opremljenim u skladu s odgovarajućim normativima (Zakon o srednjoj školi, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 9/17). Dakle, praktična nastava je nastavni predmet koji omogućava izloženost učenika stvarnim radnim uslovima.

Pedagoški standardi definišu broj učenika u odjeljenju, grupi, laboratorijskom, praktičnom i proizvodnom radu.

Praktična nastava izvodi se pod stručnim nadzorom srednje škole, u privrednim društvima, ustanovama ili kod obrtnika, ako imaju odgovarajuću savremenu opremu, tehničko-tehnološka sredstva i druge odgovarajuće uslove u skladu s nastavnim planom i programom.

Čas praktične nastave u školi traje 45 minuta, dok se vrijeme trajanja nastavnog časa praktične nastave u privrednim društvima i drugim pravnim licima reguliše posebnim pravilnikom.

Ispunjenost uslova za izvođenje praktične nastave kod privrednog subjekta utvrđuje tim škole, koji čine direktor, nastavnik praktične nastave i koordinator, prije zaključivanja relevantnih ugovora (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Podzakonski akt koji pobliže određuje praktičnu nastavu propisuje ovlaštenja i obaveze MONKS-a, privrednog subjekta, škole te ovlaštenja Komore i prava i obaveze učenika.

Analizom važećih propisa koji direktno ili indirektno regulišu izvođenje praktične nastave izvan škole i dovodi ih u vezu s Preporukom Vijeća o Evropskom okviru za kvalitetno i učinkovito naukovanje utvrđeno je:

I Pisani ugovor

Podzakonskim aktom propisani su sadržaj i obrasci ugovora o saradnji škole i privrednog subjekta te ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta i obrasci za raskid ugovora. Evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji i ugovorima o izvođenju praktične nastave vodi škola. Evidenciju o izvođenju praktične nastave kod privrednih subjekata vodi MONKS.

Vođenje javnog registra privrednih subjekata koji ispunjavaju uslove za organizovanje praktične nastave nije regulisano podzakonskim aktom.

II Ishodi učenja

Praktična nastava u stručnim školama provodi se u skladu s nastavnim planom i programom. Plan izvođenja praktične nastave temelji se ili na sadržajima ili na ishodima učenja iz nastavnog plana i programa praktične nastave odgovarajućeg zanimanja. U ranijem dijelu dokumenta vidjeli smo zastupljenost nastavnih planova i programa s ishodima učenja u Kantonu. Dodatna modernizacija nastavnih planova i programa zasnovanim na ishodima učenja planirana je aktuelnom Strategijom.

III Pedagoška podrška

Uloge i dužnosti mentora regulisane su podzakonskim aktom. Premda je Komora kroz podršku projekata obučila i certificirala 120 mentora iz privrednih subjekata, dužnost obuke mentora ni dalje nije definisana podzakonskim aktima, kao ni modaliteti njene organizacije.

Vođenje registra obučениh mentora također nije regulisano podzakonskim aktom, iako Komora vodi odgovarajuću evidenciju.

Spomenute preporuke navode da bi se posebna vrsta podrške trebala pružiti mikro i malim preduzećima, u vezi s razvojem njihovih vještina, znanja i kompetencija za prijem učenika na praktičnu nastavu, u skladu s najsavremenijim metodama poučavanja i osposobljavanja te potrebama tržišta rada (Vijeće Evropske unije, 2018).

IV Učenje u stvarnim radnim uslovima

Broj časova praktične nastave određen je nastavnim planom i programom. Nastavni čas praktične nastave u privrednim društvima i drugim pravnim licima traje 45 minuta. Broj časova praktične nastave za učenike koji, npr., pohađaju trogodišnji program za zavarivača/varioca po tradicionalnom nastavnim planu i programu u prvoj godini je 7, u drugoj 14, a u trećoj 20, dok je po modularnom u prvoj godini 6, u drugoj 12, u trećoj 18 časova sedmično. Brojevi se mogu smatrati indikativnim u odnosu na procjene izlaganja stvarnim radnim uslovima u pri-

mjerima obavljanja praktične nastave izvan škole. Što se tiče četverogodišnjeg programa, broj časova praktične nastave znatno je niži. (Zuercher & Đuričić, 2022)

V Nagrade i naknade

U slučaju obavljanja praktične nastave učenika kod privrednog subjekata, riječ je o sui generis radu u svrhu učenja, dakle, radu bez zasnivanja radnog odnosa, te ga, takvog, radnopravni propisi u FBiH ne prepoznaju. Samim tim, obaveze s tim u vezi ne proizlaze iz radnopravnog odnosa (dmb Consulting, 2020).

Finansijsko obezbjeđenje učenika – nagrada je podzakonskim aktom definisana kao mogućnost, a ne kao obaveza privrednog subjekta. Visina nagrade određuje se prema internim aktima privrednog subjekta.

Prihodi koje učenici ostvare na osnovu novčanih (npr. nagrada/naknada, topli obrok u vidu naknade za troškove ishrane, naknada troškova prijevoza itd.) i ne-novčanih naknada (npr. topli obrok u vidu ishrane kod privrednog subjekta) tokom praktične nastave kod privrednog subjekta podliježu oporezivanju. Isplati-lac naknade dužan je obračunati i isplatiti porez na dohodak po stopi od 10%. Dodatno, u skladu s mišljenjem Federalnog ministarstva finansija broj 05-02-4-9064/22, od 15. 3. 2023. godine, ukoliko se učenicima isplate naknada za prijevoz i naknada za ishranu u toku rada ili koja druga naknada obuhvaćena odredbama člana 20, stav 1, Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, smatrat će se prihodom iz drugih samostalnih djelatnosti, koji osim obaveze za porez na dohodak podliježe i obavezi obračuna i plaćanja doprinosa iz člana 10a. Zakona o dopri-nosima (na teret osiguranika, iz osnovice po stopi 4,00% za osnovno zdravstveno osiguranje, te na teret isplatioca primanja, na osnovicu po stopi 6,00% za penzijsko i invalidsko osiguranje. (GIZ, 2020, 2022, 2024)

VI Socijalna zaštita

Izvođenje praktične nastave izvan škole prepoznato je kao posebna okolnost, za koju se vezuje obaveza plaćanja dodatnih doprinosa za obavezno osiguranje, a učenici se svrstavaju u krug lica osiguranih u određenim okolnostima. Shodno primjenjivim propisima, doprinosi za obavezno osiguranje učenika koji se vezuju za okolnost obavljanja praktične nastave kod privrednog subjekta uključuju:

- doprinos za osiguranje za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti tokom obavljanja praktične nastave, odnosno stručne prakse kod poslodavca, čiji je obveznik obračuna i uplate odgojno-obrazovna ustanova;
- doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje za učenike koji vrše “praktičan rad u vezi s nastavom”, čiji je obveznik obračuna i uplate organ uprave kantona nadležan za obrazovanje (ibidem).

VII Radni, zdravstveni i sigurnosni uslovi

Nastavni čas praktične nastave traje koliko i čas općeobrazovne i stručno-teorijske nastave – 45 minuta (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Škola je dužna osigurati da ukupno opterećenje učenika nastavom i ostalim vidovima neposredno odgojno-obrazovnog rada ne može iznositi više od 35 časova sedmično, s tim što u toku dana učenik ne može imati više od sedam nastavnih časova, odnosno 315 minuta, praktične nastave (ibidem). Praktična nastava kod privrednog subjekta može se realizovati u periodu od 07 do 19 sati u petodnevnoj radnoj sedmici. Ako praktična nastava kod privrednog subjekta kontinuirano traje četiri ili više sati dnevno, učenicima se mora osigurati najmanje 30 minuta dnevnog odmora (dmb Consulting, 2020).

Zakonom o zaštiti na radu FBiH propisano je pravo na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu i za sva lica koja se na bilo kojem osnovu nalaze na radu kao i za učenike na praktičnoj nastavi. Sigurnost i zaštitu zdravlja obezbjeđuje poslodavac (Službene novine FBiH, 79/2020).

Podzakonski akt propisuje mjere zaštite na radu za maloljetne i punoljetne učenike te obavezu usvajanja sadržaja iz osnova zaštite na radu propisanih nastavnim planom i programom odnosno internim aktima privrednog subjekta u slučajevima kada se praktična nastava ili njen dio izvodi kod privrednog subjekta dodjeljuje školi i privrednom subjektu (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Nadalje, učenici koji obavljaju praktičnu nastavu u privrednom subjektu koji obavlja djelatnost za koju je po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti FBiH obavezan zdravstveni nadzor odnosno sanitarna zaštita (dmb Consulting, 2020) moraju imati dokaz o općoj zdravstvenoj sposobnosti i dokaz o zadovoljenju propisanih zdravstvenih uslova za otpočinjanje praktične nastave (ljekarsko uvjerenje i sanitarna knjižica, ukoliko je sanitarna knjižica neophodna za obavljanje praktične nastave) (Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 3/2019).

Podzakonskim aktom, dakle, nije eksplicitno regulisano ko snosi troškove obezbjeđenja ljekarskog (sanitarnog) pregleda učenika, što se u nekim drugim administrativnim jedinicama dodjeljuje kao obaveza školi ili učeniku / zakonskom zastupniku učenika.

Pomaci na federalnom nivou

Međukantonalna fokus grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja, kojom je rukovodila Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, uspostavljena je uz podršku GIZ-a, u okviru aktivnosti projekta "Stručno obrazovanje u Bosni i Hercegovini", koji su finansirali Njemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj te Švicarska agencija za razvoj i saradnju. Kroz rad spomenute grupe potvrđeno je niz pitanja relevantnih za izvođenje praktične nastave i ferijalne prakse koje se tiču federalnih propisa s ciljem da se zajedničkim djelovanjem u što većoj mjeri otklone postojeće nejasnoće. S tim u vezi, provedena je inicijativa za izmjenu i dopunu Zakona o porezu na dohodak i Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak, radi poreskog rasterećenja prihoda na osnovu nakna-

da ostvarenih u vezi s praktičnom nastavom i ferijalnom praksom, a najviše do 50% prosječne neto plate po zaposlenom u FBiH, prema posljednjem objavljenom podatku nadležnog organa za statistiku. Iako je Vlada FBiH utvrdila amandman na Prijedlog Zakona o porezu na dohodak 12. 1. 2023. godine na način da se predviđa da se mjesečne naknade na ime troškova praktične nastave učenika i studenata na redovnom školovanju u iznosu od 15% od prosječne plate u FBiH prema objavljenim podacima nadležnih organa za statistiku ne oporezuju, Prijedlog Zakona je povučen iz parlamentarne procedure.

Međukantonalna grupa je također, s ciljem otklanjanja nejasnoća i različitih tumačenja, pokrenula inicijativu za autentično tumačenje Zakona o zdravstvenom osiguranju, koja je predstavljena predstavnicima Federalnog ministarstva zdravstva, a u odnosu na prava na zdravstvenu zaštitu učenika koji obavljaju praktičnu nastavu u vezi s povredama na radu i oboljenjima od profesionalnih bolesti koji su prihvatili obavezu da se zatraži autentično tumačenje spomenutog Zakona, nakon čega će se definisati naredni koraci. U trenutku finalizacije ovog dokumenta nisu dobijene povratne informacije od Federalnog ministarstva zdravstva. Također je potvrđena zakonska obaveza prijave, obračuna i uplate doprinosa za PIO za učenike na praktičnoj nastavi i ferijalnoj praksi, te je izrađen i podijeljen Vodič za prijavu, obračun i uplatu doprinosa za osiguranje učenika na praktičnoj nastavi za slučajeve invaliditeta i smrti usljed povrede na radu i profesionalne bolesti te Priručnik za korištenje razvijenih Excel dokumenata za planiranje budžeta, prijavu/odjavu, obračun i uplatu doprinosa za PIO za učenike. U budžetu Kantona odnosno budžetima škola izdvojena su sredstva za uplatu PIO doprinosa za učenike, te su škole započele s ispunjavanjem zakonske obaveze prijave učenika na PIO osiguranje, obračuna i uplate doprinosa. Tome je prethodilo nekoliko radionica, odnosno jačanja ljudskih kapaciteta u školama za potrebe pripreme za ispunjavanje tih zakonskih obaveza.⁴

U trenutku finalizacije ovog dokumenta nisu dobijene povratne informacije od Federalnog ministarstva zdravstva. Što se tiče Prijedloga Zakona o porezu na dohodak, povučen je iz parlamentarne procedure. Federalno ministarstvo finansija, kao obrađivač propisa o porezu na dohodak, upoznat je sa sadržajem predmetne inicijative, te će navedeno biti predmet razmatranja, u skladu s planom rada Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Podzakonskim aktom nije propisana praktična nastava za učenike s teškoćama u razvoju u inkluziji.

Neke preporuke za unapređenje pravilnika definisane su prije nekoliko godina, kroz Analizu efektivnosti primjene spomenutog podzakonskog akta (Komora, 2021):

- Regulisati postupak provjere ispunjenosti uslova privrednog subjekta za izvođenje praktične nastave u privrednom subjektu, s instrumentima, obrascima, načinom i jasnim slijedom koraka od izražavanja interesa do izdavanja rješenja o ispunjenosti uslova za izvođenje praktične nastave u privrednom subjektu

4 [https://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic\(3\).pdf](https://pufbih.ba/v1/public/upload/files/Vodic(3).pdf)

- Regulisati saradnju koordinatora praktične nastave iz škole s mentorom, uključujući okvir i korake te saradnje
- Regulisati dodjelu priznanja učenicima s izuzetnim rezultatima i zalaganjima u radu na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu
- Posebno regulisati i prilagoditi obaveze mikropreduzeća i obrta koji organizuju praktičnu nastavu, naročito mehanizme za uspostavljanje mentora i obuke mentora
- Definirati vrijeme obavljanja praktične nastave kod privrednog subjekta, s trajanjem pauze

Dodatno, u pravilniku nisu regulisani, kako slijedi:

- Obuka mentora za praktičnu nastavu kod privrednog subjekta i osiguranje kvaliteta procesa učenja u privrednim subjektima
- Vođenje evidencije o učenicima na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu, s priloženim obrascima, dnevnicima, instrumentima i koracima

Izbor privrednog subjekta kod kojeg se vrši praktična nastava je, u skladu s aktuelnim pravnim okvirom, u rukama škole, s tim što nije propisan sam postupak utvrđivanja ispunjenosti uslova. Dodatno, evidenciju o zaključenim ugovorima o saradnji vodi škola, ali postupak vođenja registra privrednih subjekata koji ispunjavaju uslove za provođenje praktične nastave i, posebno, vidljivost raspoloživih mjesta i uslova praktične nastave koji se učenicima nude nisu regulisani.

Uzimajući u obzir da je podzakonski akt donesen početkom 2019, prošlo je dovoljno vremena da se na adekvatan način sagledaju njegovi efekti i, imajući u vidu nova testirana rješenja, posebno u okviru dužnosti i ovlaštenja Komore, pristupi usvajanju adekvatnih rješenja, koja više odgovaraju aktuelnom i željenom stanju. To je i urađeno, kroz spomenutu Analizu o efektivnosti primjene podzakonskog akta iz 2021. Međutim, dok se podzakonski akti mogu i trebaju revidirati, prijenos ovlaštenja može se izvršiti isključivo zakonom, te su i ranija istupanja Komore s tim u vezi bila usmjerena na dopune Zakona o srednjoj školi (Komora, 2023).

Uopćeno posmatrajući, upućuje se na unapređenje sljedećih okvirnih uslova, kako slijedi:

- **Pravni okvir** trebao bi biti jasan i usklađen te utemeljen na pravednom i ravnopravnom partnerstvu, između ostalog, na strukturiranom i transparentnom dijalogu svih relevantnih zainteresovanih strana. To može uključivati postupke akreditacije za privredne subjekte i mjesta za obavljanje praktične nastave te druge mjere za osiguranje kvaliteta.
- **Socijalni partneri** bi, pored ostalih, na nivou sektora i/ili posredničkih tijela (Privredne komore, Obrtničke komore...), trebali biti uključeni u izradu programa praktične nastave, upravljanje tim programima i njihovo provođenje.

- Trebali bi se, također, predvidjeti **finansijski i/ili nefinansijski vidovi podrške**, posebno za mikro, mala i srednja preduzeća, čime bi se privrednim subjektima omogućila troškovno učinkovita praktična nastava, uzimajući u obzir, prema potrebi, mehanizme podjele troškova između privrednih subjekata i javnog budžeta.
- **Profesionalno usmjeravanje** trebalo bi se pružiti blagovremeno, kako bi se osigurali uspješni ishodi i spriječilo rano napuštanje školovanja. Praktičnu nastavu trebalo bi promovirati kao atraktivan oblik učenja putem senzibiliziranja šire javnosti.
- Trebala bi se osigurati **vidljivost ponuda** za obavljanje praktične nastave i trebao bi se osigurati pristup tim ponudama.
- **Trebalo bi težiti osiguranju kvaliteta i praćenju zapošljavanja i napredovanja u karijeri učenika** koji završava praktičnu nastavu, npr. u saradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje, Federalnim zavodom za statistiku, univerzitetima i drugim ustanovama.
- Trebalo bi osigurati **jednak pristup**, promoviranje rodnog balansa i suzbijanje diskriminacije (Vijeće Evropske unije, 2018).

Uzimajući u obzir planirane aktivnosti i usmjerenja MONKS-a, postoji mogućnost njihovog iskorištenja u svrhe dodatne mobilizacije privrednih subjekata za izvođenje praktične nastave.

Tabela 11. Pregled strateških projekata MONKS-a

Strateški projekti	Iznosi u mil. KM			
	Izvori	2024.	2025.	2026.
Analiza postojećeg stanja i potreba tržišta rada s projekcijom budućih potreba	Budžet	0,010	0,010	0,010
Izraditi plan upisa usklađen s potrebama tržišta rada	Budžet	0,050	0,050	0,050
Donijeti inovirane postojeće i uvesti nove nastavne planove i programe te uvesti nova zvanja i zanimanja	Budžet	0,100	0,100	0,100
Unaprijediti nastavne planove i programe u osnovnim i srednjim školama	Budžet	0,100	0,100	0,100

Izvor: Trogodišnji plan MONKS-a za period 2024–2026, pregled autora

Provođenje praktične nastave kroz podatke

Tokom mapiranja utvrđen je broj učenika u školama za srednje stručno obrazovanje i obuku u Kantonu.⁴

Tabela 12. Broj učenika u školama srednjeg stručnog obrazovanja i obuke

Broj učenika	Školska 2021/2022.	Školska 2022/2023.	Školska 2023/2024.
Broj učenika koji su završili tehnička zanimanja	5 899	5 805	5 902
Broj učenika koji su završili stručna zanimanja	2 416	2 386	2 412

Izvor: MONKS, pregled autora

Podaci u vezi s brojem ugovora o saradnji između škole i privrednog subjekta nisu bili raspoloživi za analizu, za razliku od broja ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta.^{5,6,7,8,9}

Tabela 13. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta

Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod privrednog subjekta	Školska 2021/2022. ¹³		Školska 2022/2023. ¹⁴		Školska 2023/2024. ¹⁵
	Ukupno	III stepen stručne spreme	Ukupno	III stepen stručne spreme	Ukupno
	1 088	528	896 ¹⁶	629	1 012

Izvor: MONKS i Privredna komora, pregled autora

- 4 Podaci za broj učenika nisu razvrstani po spolu.
- 5 Podaci za broj učenika nisu razvrstani po spolu. Broj sklopljenih ugovora o saradnji nije poznat.
- 6 Dostavio MONKS, 10. 5. 2024.
- 7 Baza podataka srednjih stručnih i tehničkih škola i privrednih subjekata kod kojih se obavlja praktična nastava u Zeničko-dobojskom kantonu preuzeta 8. 6. 2024, sa www.pkzedo.ba
- 8 Ibidem
- 9 Podaci dobijeni iz MONKS-a upućuju na nešto veći broj ugovora, odnosno 905. Nije poznato odnose li se podaci Komore ili MONKS-a na početak ili kraj školske godine, odnosno uzrok diskrepancije u brojevima.

Škole koje u školskoj 2022/2023. godini nemaju potpisane ugovore s privrednim subjektima su Mješovita srednja škola Breza, Srednja tehnička škola “Kemal Kapetanović” iz Kaknja, Tehnička škola Zenica, Srednja tehnička škola Zavidovići te Medicinska škola Zenica. Medicinska škola Zenica praktičnu nastavu realizuje u prostorijama Kantonalne bolnice Zenica, Doma zdravlja Zenica i drugim zdravstvenim ustanovama, ali ne zaključuju ugovore o praktičnoj nastavi koju realizuje nastavnik praktične nastave, a ne mentor iz spomenutih ustanova. To, posljedično, utječe i na ukupan broj učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima, iz kojeg su navedeni učenici ove škole izuzeti. S druge strane, nisu poznati uzroci zatvorenosti ostalih škola niti kvalitet praktične nastave koja se provodi u školi.

Iz tabele 12 i tabele 13 može se izvesti zaključak da je u školskoj 2022/2023. godini 22% učenika koji pohađaju programe za stjecanje III stepena stručne spreme i samo 6,3% učenika koji pohađaju programe za stjecanje IV stepena stručne spreme obavljalo praktičnu nastavu u privrednim subjektima. Što se školske 2023/2024. godine tiče, 26% učenika koji pohađaju programe za stjecanje III stepena stručne spreme i manje od 6% učenika koji pohađaju programe za stjecanje IV stepena stručne spreme obavlja praktičnu nastavu u privrednim subjektima. Ovakvi podaci mogu upućivati na strukturalni problem zatvorenosti škola te na nemogućnost privrednih subjekata da organizuju praktičnu nastavu, iz različitih razloga.

Treba primijetiti da je tokom školske 2021/2022. godine najviše ugovora o obavljanju praktične nastave potpisala Opća bolnica Tešanj, i to 152, potom JZU Dom zdravlja “Izudin Mulabecirović Izo” Tešanj, koji je potpisao 98 ugovora, slijede Apoteka “Herbafarm” Tešanj, sa 45, te JZU BRC “Aquaterm”, sa 42 ugovora.

Tokom školske 2022/2023. godine najviše ugovora o obavljanju praktične nastave potpisala je JUZ BRC “Aquaterm” Olovo – 75 ugovora, Dom zdravlja Vareš – 39 te Dom zdravlja Zavidovići – 28. Najviše ugovora odnosi se na fizioterapeuskog tehničara. U skladu s nastavnim planom i programom, fizioterapeuski tehničar ima šest časova praktične nastave u prvom, pet u drugom, sedam u trećem i sedam u četvrtom razredu.

Analiza zainteresovanih strana

Tokom prvog sastanka međusektorske radne grupe identifikovane su sljedeće zainteresovane strane: Vlada Kantona, i to MONKS, Ministarstvo finansija, Ministarstvo za rad, socijalnu zaštitu i izbjeglice, Vlada FBiH, škole, Privredna komora, Obrtnička komora, udruženja poslodavaca, jedinice lokalne samouprave, sindikat nastavnika srednjeg obrazovanja, pojedinačni privredni subjekti, roditelji/staratelji, učenici, mediji, razvojne agencije, političke stranke. U tabeli 14 navodi se pregled analiza značaja i utjecaja zainteresovanih strana kao ishod radioničkih aktivnosti.

Tabela 11. Analiza zainteresovanih strana

		Značaj zainteresovane strane			
		Nepoznat	Mali ili zanemarljiv	Donekle značajan	Veoma značajan
Utjecaj zainteresovane strane	Veliki utjecaj			Škole Roditelji/ staratelji Učenici	Vlada Kantona Sindikat nastavnika srednjeg obrazovanja
	Donekle utjecajan		Jedinice lokalne samouprave	Vlada FBiH Udruženja poslodavaca	Privredna komora Obrtnička komora
	Mali utjecaj ili bez utjecaja			Razvojne agencije	Obrti Privredni subjekti
	Nepoznat			Mediji	Političke stranke

Izvor: Radionica strateškog planiranja, 22. 4. 2024, pregled autora

SWOT

U tabeli 15 navodi se pregled SWOT analize, odnosno snage (engl. Strengths), slabosti (engl. Weaknesses), prilike (engl. Opportunities) i prijetnje (engl. Threats), kao ishod radioničkih aktivnosti 22. 4. 2024. godine.

Tabela 15. SWOT analiza

S – Snage	W – Slabosti
<p>Sinergijsko interesorno i međusektorsko djelovanje na kantonalnom nivou</p> <p>Sinergijsko interesorno i međusektorsko djelovanje na federalnom nivou</p> <p>Jasniji pravni okvir</p> <p>Jača svijest o koristi saradnje dva mjesta učenja svih zainteresovanih strana</p> <p>Prerađivačka industrija zainteresovana i spremna da organizuje praktičnu nastavu</p> <p>Zadovoljstvo privrednog sektora koji organizuje praktičnu nastavu</p> <p>Zadovoljstvo učenika koji pohađaju praktičnu nastavu kod privrednih subjekata</p> <p>Uvezanost s dobrim praksama u zemlji i na Zapadnom Balkanu</p> <p>Preferencijalni tretman privrednih subjekata koji su organizatori praktične nastave i ferijalne prakse kroz javne konkurse Ministarstva privrede</p> <p>Prepoznatost Komore kao odgovornog implementatora niza projekata na ciljanom polju</p> <p>Kredibilitet Komore u komorskom sistemu FBiH</p> <p>Dobri primjeri organizacije praktične nastave u praksi</p> <p>Broj obučenih mentora za praktičnu nastavu u privrednim subjektima</p>	<p>Neusklađenost sistema obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada</p> <p>Zastarjeli nastavni planovi i programi</p> <p>Nedovoljno ulaganje u stručna usavršavanja i profesionalni razvoj nastavnog kadra</p> <p>Neadekvatna infrastruktura i oprema u školama</p> <p>Nedostatak jasne i dostupne informacije privrednim subjektima o praktičnoj nastavi</p> <p>Nedovoljno jasni propisi (primarno na federalnom nivou)</p> <p>Nedostatak povjerenja između škola i privrednih subjekata</p> <p>Jedan privredni subjekt može pokriti tek djelimične potrebe kvalifikacije</p> <p>Nedostatak podsticaja</p> <p>Slabi kapaciteti mikro i malih preduzeća za alokaciju mentora</p> <p>Nedostatak mehanizama koji pružaju podršku mikro i malim preduzećima</p> <p>Praktična nastava u prerađivačkoj industriji košta više nego u drugim djelatnostima</p> <p>Udio obrta među organizatorima praktične nastave</p> <p>Nedostatak jasne vertikalne prohodnosti</p> <p>Nedovoljno jaka percepcija privrednih subjekata o neophodnosti realizacije osposobljavanja mentora</p> <p>Neprepoznavanje rada mentora sistematizacijom posebnog radnog mjesta "mentor praktične nastave"</p> <p>Nepostojanje dodatne nagrade za rad mentora</p> <p>Bojazan od mogućnosti da učenici tokom praktične nastave pričine štetu na opremi privrednog subjekta</p> <p>Neadekvatne kompetencije nastavnika i koordinatora praktične nastave</p>
O – Prilike	T – Prijetnje
<p>Dosadašnji uspjesi ostvareni na predmetnom polju – mogućnost kapitaliziranja stečenog znanja i iskustva</p> <p>Inicijativa prema Federalnom ministarstvu finansija</p> <p>Inicijativa prema Federalnom ministarstvu zdravstva</p> <p>Kurikularna reforma</p> <p>Podrška međunarodnih projekata i organizacija</p> <p>Promjena paradigme s podučavanja na aktivno učenje</p> <p>Digitalizacija</p> <p>Strateški razvojni dokumenti Kantona</p> <p>Pridobijanje vodećih ličnosti rastućih sektora kao nosilaca kampanje mobilisanja</p> <p>Rast plata u privatnom sektoru (inžinjeri iz prosvjete prelaze u privredu)</p> <p>Uvezanost privrede Kantona u lance vrijednosti EU</p> <p>HR, izuzev na polju niskoplaćenih poslova, traže kvalitet i žele da učestvuju u izboru učenika koji im dolaze na praktičnu nastavu</p> <p>Obaveza harmonizacije domaćih propisa sa zakonodavstvom EU</p> <p>Plan rasta za Zapadni Balkan</p> <p>Uvođenje modela dualnog obrazovanja u zemljama u okruženju</p> <p>Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti (Strategija 2021–2027)</p> <p>Postojanje fondova koji finansiraju aktivnosti iz oblasti unapređenja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u skladu s potrebama tržišta rada</p>	<p>Zatvorenost škola</p> <p>Bojazan da će nastavnici postati tehnološki višak</p> <p>Teškoće u poslovanju privrednih subjekata diktiraju upravljanje ljudskim resursima</p> <p>Slabiji opis učenika u trogodišnja zanimanja</p> <p>Odliv učenika ka privrednim subjektima koji plaćaju (više)</p> <p>Migracije učenika po završetku školovanja</p> <p>Nedostatak zajedničkog sektorskog djelovanja privrednih subjekata</p> <p>(Ne)atraktivnost radnih mjesta po završetku obavljanja praktične nastave</p> <p>Dio privrednih subjekata smatra da organizovanje praktične nastave nije "njihov posao"</p> <p>Neusklađenost programa stručnog obrazovanja i obuke s potrebama tržišta rada kao prepreka razvoju prerađivačke industrije (ibidem)</p> <p>Nedovoljan broj časova praktične nastave</p> <p>Neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata na svim nivoima vlasti (ibidem)</p> <p>Broj dana odsustva s posla tokom trajanja obuke mentora</p>

Izvor: Radionica međusektorske grupe, 22. 4. 2024, pregled autora

Umjesto zaključka

Javne politike, programi i mjere donose se i neprestano revidiraju u odnosu na potrebe konteksta i fokusa razvoja, prilagođavajući se novonastalim promjenama i djelujući stimulatивно na nosioce razvoja i sve zainteresovane strane. Jedno rješenje rijetko odgovara svima. Stoga je važnost uzimanja u obzir podataka u vezi sa strukturom i kapacitetom privrednih subjekata neizostavan dio i jedan od prvih koraka pri razmatranju definisanja i revidiranja podzakonskih akata na polju praktične nastave i mjera podrške koji žele doprinijeti njenom razvoju. U suprotnom, ukoliko se ne preduzmu posebne mjere, što se, uostalom, i preporučuje kroz dokumente EU, mikro i mala preduzeća mogu se naći u situaciji da budu izostavljena i nekorektno kažnjena. U kontekstu Kantona, posebna pažnja mora se obratiti na obrte, s kojima je sklopljena polovina ukupnih ugovora o obavljanju praktične nastave a koji organizuju praktičnu nastavu za, uglavnom, jednog učenika.

Osim različitih vrsta podsticaja usmjerenih ka privrednim subjektima, unapređenju sistema uopće, jedan od načina da se unaprijedi angažman privrednih subjekata na polju praktične nastave jeste podrška Privrednoj komori, Obrtničkoj komori i, eventualno, drugim predstavnicima privrednih subjekata, ukoliko se to predviđi Zakonom, koji mogu pomoći privrednim subjektima da se upoznaju sa svim ovlaštenjima i dužnostima koje u okviru praktične nastave imaju. Spomenute organizacije služe kao most: mobilišu privredne subjekte i time pomažu provođenje relevantnih podzakonskih akata, odnosno unapređenje sistema stručnog obrazovanja i obuke koji nadilazi učenje kroz rad u okviru škole, ali i saraduju s vladom, predstavljajući glas tih privrednih subjekata kako bi unaprijedili njihov status s tim u vezi. Da bi mogli služiti kao davaoci savjeta, trebali bi produbiti svoje znanje i vještine na tom polju (OECD/ILO, 2017). Komora je u posljednjih nekoliko godina dokazala svoju prednost i unaprijedila svoje kapacitete, istupajući, kako smo vidjeli, i kao nosilac dobre prakse na federalnom nivou te uspješno zagovarajući preferencijalne statuse privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu, motivišući time privredne subjekte da se uključe u proces. Podzakonski akti doneseni su početkom 2019. godine i zaslužuju kontekstualizaciju ovlaštenja i dužnosti svih aktera na pojedinim poljima organizacije praktične nastave u odnosu na aktuelno stanje i procijenjene mogućnosti razvoja.

Pri izradi mjera treba voditi računa o preprekama koje proizlaze iz postojećeg pravnog okvira, njihovoj rentabilnosti te planirati i adekvatne revizije s ciljem postizanja optimizacije.

Vizija:

Kvalitetna praktična nastava kod privrednih subjekata kao generator kompetentne radne snage za održivi razvoj Kantona.

Misija:

Organizovanje kvalitetne praktične nastave u sve većem broju privrednih subjekata.

Strateški ciljevi, s indikatorima

Redni broj i oznaka	Naziv	Indikatori		
		Indikatori strateškog vilja	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
1. Strateški cilj	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate	Broj obrta organizatora praktične nastave	220	450
2. Strateški cilj	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina	Broj privrednih društava organizatora praktične nastave	500	850
3. Strateški cilj	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata	% učenika na praktičnoj nastavi u privrednim subjektima	ISCED 3C 22% ISCED 3C 6%	ISCED 3C 50% ISCED 3C 30%

Strateški prioriteti, s indikatorima

Strateški cilj 1:

Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate.

Prioritet 1.1.

Osigurati jedinstveno mjesto za jasnu, dostupnu i ažuriranu informaciju o pravima i dužnostima privrednih subjekata u vezi s organizacijom praktične nastave na nivou sistema

Prioritet 1.2.

Škole kao nosioci informacija u vezi s obrazovnim profilima, nastavnim planovima i programima, upisnom politikom i brojem učenika

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata izjavljuje unaprijeđen kvalitet (jasnost, dostupnost i ažuriranost) informacije o pravima i dužnostima privrednih subjekata na polju praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

% privrednih subjekata izjavljuje da jedinstveno mjesto dobijanja informacije unapređuje organizovanje praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

% privrednih subjekata izjavljuje da upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija i alata olakšava informisanje o pravima i dužnostima u vezi s organizacijom praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Strateški cilj 2:

Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateško razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina

Prioritet 2.1

Osigurati primjenu zakonom predviđenih mehanizama usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke s potrebama privrede

Prioritet 2.2.

Kontinuirano prikupljati relevantne i cjelovite podatke, analizirati ih i unaprijediti politike utemeljene na dokazima

Prioritet 2.3.

Definisati nove inicijative zakonskih i podzakonskih rješenja, u pravcu usklađivanja stručnog obrazovanja i obuke s potrebama privrede

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata izjavljuje unaprijeđenu saradnju s obrazovnim sektorom/ školama za srednje stručno obrazovanje i obuku, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

% privrednih subjekata izjavljuje usklađenost nastavnih planova i programa s potrebama privrede, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Strateški cilj 3:

Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata

Prioritet 3.1.

Osigurati finansijske i nefinansijske podsticaje privrednim subjektima za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu

Promovisati uspješne priče na adekvatan način

Indikatori uspjeha:

% privrednih subjekata ima pozitivan stav u odnosu na podsticajno okruženje za organizovanje praktične nastave, prema vrsti/veličini privrednog subjekta

Alocirani budžet za finansijske podsticaje privrednim subjektima za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu, po učeniku

Mjere, s indikatorima

Dok su mjere definisane na sastancima međusektorske grupe i kroz niz konsultacija s nosiocima mjera pojedinačno, koje su uslijedile, indikatori su postavljeni načelno. Tako su, npr., unaprijeđene tri web-platforme, budući da su razgovori pokazali da postoje platforma Vlade ZDK – <https://zdk.ba/>, Pedagoškog zavoda Zenica, s edukativnom platformom – <https://pedzavodzenica.ba/> te web-stranica Komore – <https://www.pkzedo.ba/ba/index.php>, koje, svaka u svojim okvirima nadležnosti, trebaju i mogu biti unaprijeđene. S druge strane, broj preuzetih dokumenata u mjeri 1.1. može biti i veći, u odnosu na procjene nosilaca mjere na kojim će sve platformama biti izvršena izmjena i dopuna odnosno osigurano mjerenje preuzetih dokumenata ili drugog načina posjete predmetnim poboljšanjima ili neki drugi način praćenja uopće.

Samim tim, a radi što uspješnijeg postavljanja polazne studije i adekvatnog praćenja provođenja mjere, indikatori su domen prilagođavanja svake institucije odgovorne za koordinaciju mjere prije samog početka njenog provođenja.

Veza sa strateškim ciljem	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate		
Naziv mjere	1.1. Izrada jasne, lako dostupne i ažurirane informacije u vezi s organizovanjem praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se na jednom mjestu ponude sve relevantne informacije u vezi s koracima koje privredni subjekti moraju preduzeti kako bi provjerili ispunjavaju li minimalne uslove za organizovanje praktične nastave, pojašnjenja u vezi s pravima i dužnostima te mogućnostima koje aktuelni pravni okvir daje kad je u pitanju organizovanje praktične nastave. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unapređenje sistema informisanja privrednih subjekata o pravima i dužnostima na polju praktične nastave; - unapređenje sistema upravljanja podacima s ciljem izrade mjera podrške u skladu s kontekstom privrede Kantona; - utjecanje na škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke s ciljem pružanja jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju upisne politike, broja raspoloživih učenika na praktičnoj nastavi; - utjecanje na privredne subjekte s ciljem pružanja jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju raspoloživog broja privrednih subjekata za obavljanje praktične nastave; - senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave u Kantonu. 		
Strateški projekti	<p>1.1.1. Identifikovanje web-platfome kao jedinstvenog nosioca jednoznačne informacije, smjernica, uputstava o pravnom okviru i primjera dobre prakse (identifikovanje postojeće ili uspostavljanje nove)</p> <p>1.1.2. Izrada i ažuriranje jednoznačnih lako dostupnih informativnih letaka, smjernica i vodiča za privredne subjekte.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Unaprijeđen e-sistem	0	3
	Unaprijeđena web-platfoma	0	3
	Broj preuzetih dokumenata	0	1.000
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora		
Nosioci mjere	Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu Učenici i njihovi roditelji/staratelji		

Veza sa strateškim ciljem	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate		
Naziv mjere	1.2. Unapređenje saradnje škole i privrednih subjekata		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste otvaranje škola ka privrednim subjektima kako bi se ponudile relevantne informacije u vezi s vrstom zanimanja, nastavnim planom i programom, brojem učenika po zanimanju za obavljanje praktične nastave. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unapređenje informisanja privrednih subjekata o organizovanju praktične nastave u privrednim subjektima; - unapređenje rada koordinatora praktične nastave u školama; - senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave. 		
Strateški projekti	<p>1.2.1. Izrada unificiranog koncepta informacija o praktičnoj nastavi svih škola (izgled, vrijeme objave, mjesto objave)</p> <p>1.2.2. Izrada automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza potreba privrednih subjekata (npr. Google obrazac)</p> <p>1.2.3. Izrada automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza mogućnosti privrednih subjekata (npr. Google obrazac)</p> <p>1.2.4. Izrada i usvajanje standarda koordinatora praktične nastave i uspostavljanje njihovog stručnog usavršavanja i profesionalnog razvoja</p> <p>1.2.5. Dijeljenje informacije (kroz vijeća za lokalni ekonomski razvoj, vijeće roditelja, oglasne ploče, medije, društvene mreže...)</p> <p>1.2.6. Posjete kompanija s ciljem mobilisanja za organizovanje praktične nastave u saradnji s jedinicama lokalne samouprave</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Usvojen standard koordinatora praktične nastave	0	1
	Broj koordinatora praktične nastave koji su prošli stručno usavršavanje	0	15
	Metodologija analize potreba i mogućnosti privrednih subjekata za organizovanje praktične nastave	0	1
	Broj provedenih analiza	0	500
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora, MONKS, Pedagoški zavod Zenica		

Veza sa strateškim ciljem	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate		
Naziv mjere	1.3. Uspostavljanje mehanizama razmjene znanja i iskustva na polju organizovanja praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se konsoliduju i unaprijede postojeće znanje i kapaciteti na polju organizovanja praktične nastave u privrednim subjektima. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> - analize potreba za unapređenjem kapaciteta; - razmjenu dobrih praksi u kantonu, između administrativnih jedinica, između država zapadnog Balkana, s državama članicama EU; - senzibiliziranje šire zainteresovane javnosti o pitanjima organizovanja praktične nastave. 		
Strateški projekti	1.3.1. B2B susreti, uživo i online 1.3.2. Lokalni sajmovi zanimanja i vještina 1.3.3. Kantonalni sajam privrede s dodjeljivanjem prostora temi vještina / praktične nastave 1.3.4. Kontinuirano unapređenje kapaciteta (putem tematskih sastanaka, studijskih posjeta, obuka (MONKS-a, Komore, Obrtničke komore, škola, direktora, koordinatora praktične nastave...))		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj održanih B2B susreta	0	20
	Broj održanih lokalnih sajmova zanimanja i vještina, na godišnjem nivou	2	7
	Broj održanih kantonalnih sajmova, s prpratnim događajima o praktičnoj nastavi, na godišnjem nivou	0	1
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora, Ministarstvo privrede, jedinice lokalne samouprave		
Nosioci mjere	Privredna komora, Ministarstvo privrede, MONKS		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate		
Naziv mjere	1.4. Unapređenje pravnog okvira za izvođenje praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se poboljša pravni okvir kako bi se dodatno mobilisali privredni subjekti za organizovanje praktične nastave. Npr., po aktuelnom zakonu, odnosno podzakonskom aktu, nije omogućena saradnja između više privrednih subjekata radi uspostavljanja konzorcija koji bi mogao zadovoljiti ciljeve standarda zanimanja. Time bi se dodatno poboljšalo razumijevanje potrebe dosezanja standarda zanimanja u cjelini, dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja. Dodatne izmjene podrazumijevaju definisanje obavezne obuke mentora, institucije nadležne za donošenje programa, organizacije nadležne za provođenje obuke mentora i master trenera te, posebno s tim u vezi, dužnosti Privredne komore, vođenje evidencije o učenicima na praktičnoj nastavi u privrednom subjektu, detaljnije regulisanje uslova koje privredni subjekt treba zadovoljiti da bi organizovao praktičnu nastavu, kao i odgovarajućeg transparentnog postupka provjere tih uslova, definisanje obavezne naknade za učenike, u skladu sa standardima obučavanja istaknutim u strateškim dokumentima EU itd.		
Strateški projekti	1.4.1. Unapređenje pravnog okvira za praktičnu nastavu u privrednim subjektima 1.4.2. Promovisanje dualnog obrazovanja		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Izmijenjen i dopunjen Zakon o srednjoj školi	0	1
	Izmijenjen i dopunjen Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole	0	1
	Izmijenjeni i dopunjeni ostali podzakonski akti	0	3
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Privredna komora		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu, Privredna komora, Obrtnička komora, učenici, roditelji/staratelji		

Veza sa strateškim ciljem	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina		
Naziv mjere	2.1. Uspostavljanje sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima i zanimanjima te vještinama		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se unaprijedi prikupljanje i korištenje podataka o potrebama tržišta rada u smislu vještina odnosno da se unaprijedi sistem za praćenje i predviđanje takvih potreba. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izradu analiza i adekvatnih tumačenja analiza potrebnih za kurikularnu reformu, upisne politike, stipendiranje deficitarnih zanimanja itd.; - upotrebu analiza na polju stručnog obrazovanja i obuke te definisanja adekvatnih mjera kroz mehanizme tripartitnog vijeća, savjetodavnih vijeća itd. 		
Strateški projekti	<p>2.1.1. Ažuriranje postojeće i provođenje novih analiza potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe</p> <p>2.1.2. Redovno provođenje analize potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj provedenih analiza	0	3
	Broj definisanih mjera i programa na osnovu provedenih analiza	0	15
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, MONKS, Ministarstvo privrede		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina		
Naziv mjere	2.2. Pilotiranje dualnog obrazovanja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se omogući provođenje pilot-projekata usmjerenih na uvođenje dualnog obrazovanja u Kantonu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> - izradu dualnih nastavnih planova i programa; - pripreme i promotivne aktivnosti u vezi s pilotiranjem dualnog sistema obrazovanja u Kantonu za ciljana zanimanja, s izgradnjom kapaciteta relevantnih aktera; - pilotiranje dualnog sistema obrazovanja u ciljanim zanimanjima.¹ 		
Strateški projekti	2.2.1. Donošenje dualnih nastavnih planova i programa za ciljana zanimanja 2.2.2. Izrada smjernica za pilotiranje dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja 2.2.3. Provođenje pilot-projekata uspostave dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj pilot dualnih zanimanja	0	5
	Broj upisanih učenika u dualna zanimanja	0	100
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Pedagoški zavod Zenica, Privredna komora		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu Obrazovne vlasti Nastavnici Učenici		

Veza sa strateškim ciljem	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina		
Naziv mjere	2.3. Upisna politika u skladu s potrebama tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se uskladi upis zanimanja s potrebama privrede, demografskim kretanjima i strateškim razvojem Kantona, izgradi povjerenje privrednog sektora i unaprijedi saradnja. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> - definisanje metodologije elaborata opravdanosti upisa zanimanja; - izradu elaborata opravdanosti upisa zanimanja, uz alociranje broja odjeljenja u skladu s potrebama privrede; - blagovremene pripremne i promotivne aktivnosti u vezi s uvođenjem zanimanja, koje uključuju karijerno informisanje uz učešće privrednih subjekata i uslove provođenja praktične nastave u privrednim subjektima za ciljano zanimanje. 		
Strateški projekti	2.3.1 Jasni i transparentni mehanizmi kreiranja upisnih politika, u skladu s potrebama privrednih subjekata		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj elaborata	0	30
	Broj odjeljenja upisanih u skladu s potrebama poslodavaca	0	30
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Privredna komora		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu Obrazovne vlasti Nastavnici Učenici		

Veza sa strateškim ciljem	Usklađivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina		
Naziv mjere	2.4. Usklađivanje nastavnih planova i programa s potrebama lokalnog tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se iskoristi postojeći zakonodavni okvir kako bi se dodatno mobilisali privredni subjekti za organizovanje praktične nastave, uzimajući u obzir da je po aktuelnom zakonu omogućena revizija nastavnih planova i programa. Time bi se dodatno poboljšalo razumijevanje mehanizama povezivanja škola i privreda, dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - donošenje novih i revizija postojećih nastavnih planova i programa. 		
Strateški projekti	2.4.1. Donošenje novih revizija postojećih nastavnih planova i programa		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj revidiranih nastavnih planova i programa uz učešće privrednih subjekata	2	12
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	MONKS, Privredna komora, škole		
Ciljne grupe	Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata		
Naziv mjere	3.1. Fiskalni podsticaji kroz instrumente javnih prihoda i rashoda i s aspekta prava (porezi, doprinosi)		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se izvrši analiza praksi u sličnim razvojnim kontekstima, s analizom efekata uvođenja (npr. poreskih olakšica, neoporezivanja prihoda od praktične nastave, oslobađanje plaćanja poreza i doprinosa na naknade učenicima na praktičnoj nastavi, oslobađanje poreza na zarade učenika koji su se zaposlili nakon obavljanja praktične nastave kod organizatora praktične nastave) za ciljani, npr. petogodišnji, period.</p> <p>Uzimajući u obzir federalne propise, neophodna će biti saradnja s više administrativnih jedinica. Time bi se dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - relevantne analize u sličnim kontekstima; - aktivnosti zagovaranja za uvođenje pojedinih instrumenata putem međukantonalne grupe; - uvođenje, praćenje i vrednovanje učinaka. 		
Strateški projekti	3.1.1. Fiskalni podsticaji privrednim subjektima za organizovanje praktične nastave		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj sastanaka međukantonalne grupe	5	10
	Revidirani zakoni i/ili podzakonski akti	0	2
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora		
Nosioci mjere	Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Federalni nivoi vlasti Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.2. Unapređenje povlaštene dodjele vezanih subvencija privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se izvrši analiza praksi u sličnim razvojnim kontekstima, s analizom efekata uvođenja za ciljani, npr. petogodišnji, period. Time bi se dodatno izgradilo povjerenje privrednog sektora i unaprijedila saradnja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - relevantno mapiranje subvencija kojima se mogu dodijeliti preferencijalni kriteriji, aktivnosti lobiranja te uvođenje, praćenje i vrednovanje učinaka; - posebne subvencije za privredne subjekte koji organizuju praktičnu nastavu za učenike s teškoćama u razvoju. 		
Strateški projekti	3.2.1. Povlaštena dodjela vezanih subvencija kao instrument unapređenja praktične nastave u privrednim subjektima		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Revidirane mjere i programi	2	5
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, Privredna komora		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti, federalni nivoi vlasti, privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.3. Predstavljanje strateških smjernica članovima Vlade Kantona s ciljem integrisanja s prioritetima, mjerama i projektima usmjerenim na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala i konsolidovanja mjera usmjerenih na razvoj privrede i tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere jeste da se uputi inicijativa relevantnim akterima za integrisanje ovog dokumenta s drugim mjerama i strateškim dokumentima Kantona, posebno onim koji su usmjereni na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala. Time bi se dodatno osigurala učinkovitost mjera.</p> <p>O okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Saradnju s Ministarstvom za privredu, – Saradnju s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Službom za zapošljavanje Kantona – Saradnju s Federalnim zavodom za zapošljavanje. 		
Strateški projekti	<p>3.3.1. Upućivanje inicijativa relevantnim akterima za integrisanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona</p> <p>3.3.2. Uključivanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj realizovanih inicijativa	0	5
	Broj dokumenata u koje su integrisani ciljevi i aktivnosti iz Smjernica	0	2
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS, Privredna komora		
Nosioci mjere	MONKS, Ministarstvo privrede, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Privredna komora		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti, privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.4. Promovisanje uspješnih priča praktične nastave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se javno dodijele priznanja privrednim subjektima i mentorima i dodatno promoviše važnost praktične nastave i dualnog obrazovanja, kada bude uspostavljeno. Time bi se dodatno osigurala vidljivost kampanje mobilizacije privrednih subjekata i dalo priznanje najboljima za rad na predmetnom polju. Okvirna područja djelovanja obuhvataju različite vrste dodjele priznanja najboljim iskustvima praktične nastave.		
Strateški projekti	3.4.1. Priznanje najuspješnijem privrednom subjektu – organizatoru praktične nastave 3.4.2. Priznanje najboljem mentoru		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj uspostavljenih priznanja	0	2
	Broj dodijeljenih priznanja privrednim subjektima	60	150
	Broj dodijeljenih priznanja mentorima	0	10
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Privredna komora		
Nosioci mjere	Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Kantonalni nivoi vlasti Privredni subjekti u Kantonu		

Veza sa strateškim ciljem	Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu u privredne subjekte		
Naziv mjere	3.5. Sistemska integracija obuka mentora i master trenera te obezbjeđenje finansiranja obuka iz budžetskih sredstava		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	Cilj mjere jeste da se obuke mentora za praktičnu nastavu i master trenera institucionalizuju i da se osigura finansiranje tih obuka iz budžetskih sredstava.		
Strateški projekti	3.5.1. Institucionalizacija obuke mentora i master trenera kroz izmjene i dopune pravnog okvira 3.5.2. Provođenje besplatnih obuka mentora i master trenera		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Vrijednosti (2024) (trenutak početka provođenja Strateških smjernica)	Ciljne vrijednosti (2029)
	Broj obučениh mentora	150	200
Period provođenja, s rokom	2024–2029.		
Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	MONKS		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede, Privredna komora, MONKS		
Ciljne grupe	Jedinice lokalne samouprave u Kantonu Učenici Privredni subjekti u Kantonu		

Akcioni plan za 2025/2026.

Strateški cilj 1	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
<p>Osigurati sistemski uređeno organizovanje praktične nastave u Kantonu, koje se oslanja na međusektorsku saradnju i informaciono-komunikacione tehnologije i alate</p>	<p>1.1. Izrada jasne, lako dostupne i ažurirane informacije na polju organizovanja praktične nastave</p>	<ul style="list-style-type: none"> Mapiranje postojećih smjernica, uputstava o pravnom okviru, vodiča, materijala za osposobljavanje i usavršavanja i primjera dobrih praksi s ciljem konsolidovanja akumuliranog znanja na polju organizovanja praktične nastave u Kantonu, pohranjivanje i činjenje dostupnim javnosti Izrada i pilotiranje unificiranog koncepta informacija o praktičnoj nastavi svih škola (sadržaj, vrijeme, mjesto i način objave) Mapiranje i kontinuirano ažuriranje postojećih registara na polju organizovanja praktične nastave, uz definisanje prijedloga njihovih izmjena i dopuna radi što učinkovitijeg prikupljanja relevantnih podataka te kreiranje i distribucija informacija privrednim subjektima na tromjesečnom osnovu Uspostavljanje e-sistema upravljanja podacima u vezi s praktičnom nastavom u školi i privrednim subjektima, disagregiranih prema svim relevantnim varijablama Iniciranje uspostavljanja službe za informisanje (help desk) 	<p>Privredna komora</p>	<p>Drugi kvartal 2025. godine</p>
	<p>1.2. Unapređenje saradnje škole i privrednih subjekata</p>	<ul style="list-style-type: none"> Izrada i pilotiranje automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza potreba privrednih subjekata Izrada i pilotiranje automatskih e-obrazaca preliminarnih analiza mogućnosti privrednih subjekata za organizovanje praktične nastave, uz povezivanje s mjerom 2.1. Usavršavanja koordinatora praktične nastave Formiranje radne grupe za izradu standarda koordinatora praktične nastave Planiranje budžetskih sredstava za putne troškove koordinatora praktične nastave Posjete kompanijama 	<p>Privredna komora, MONKS, Pedagoški zavod Zenica</p>	<p>Treći kvartal 2025. godine</p>

	<p>1.3. Uspostavljanje mehanizama razmjene znanja i iskustava na polju organizovanja praktične nastave</p>	<ul style="list-style-type: none"> • B2B susreti, uživo i online • Okrugli stolovi, info dani • Lokalni sajmovi zanimanja i vještina • Kantonalni sajam privrede, s dodjeljivanim prostorom temi vještina / praktične nastave 	<p>Privredna komora, Ministarstvo privrede, Jedinice lokalne samouprave</p>	<p>Kontinuirano</p>
	<p>1.4. Unapređenje pravnog okvira za izvođenje praktične nastave</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Formiranje radne grupe za unapređenje pravnog okvira • Izrada prijedloga izmjena i dopuna propisa te upućivanje u proceduru usvajanja • Analize na polju pilotiranja dualnog obrazovanja • Studijske posjete, unapređenje kapaciteta 	<p>MONKS</p>	<p>Drugi i treći kvartal 2026. godine</p>

Strateški cilj 2	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
<p>Uskladiivati stručno obrazovanje i obuku s potrebama privrede i strateškog razvoja Kantona, uz neprestano smanjivanje jaza između potražnje i ponude zanimanja i vještina</p>	<p>2.1. Uspostavljanje sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za pojediniim zvanjima i zanimanjima te vještinama</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ažuriranje postojeće analize potreba poslodavaca za radnom snagom, s fokusom na vještine i buduće potrebe Uspostavljanje radne grupe za izradu sistema za praćenje, analizu i predviđanje potreba tržišta rada za radnom snagom 	Privredna komora	Prvi kvartal 2025. godine
	<p>2.2. Pilotiranje dualnog obrazovanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> Uspostava radne grupe za izradu smjernica za pilotiranje dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja Uspostava pravnog osnova za provođenje pilot-projekata uvođenja dualnog obrazovanja u ciljana zanimanja Uspostava radne grupe za izradu dualnih nastavnih planova i programa za ciljana zanimanja Odabir škole/škola za provođenje pilot-projekata uspostave dualnog obrazovanja za ciljana zanimanja 	MONKS	Drugi i treći kvartal 2025. godine
	<p>2.3. Upisna politika u skladu s potrebama tržišta rada</p>	<ul style="list-style-type: none"> Blagovremene pripreme i promotivne aktivnosti u vezi s uvođenjem zanimanja, koje uključuju karijerno informisanje uz učešće privrednih subjekata i uslove provođenja praktične nastave u privrednim subjektima za ciljana zanimanje 	MONKS	Kontinuirano
	<p>2.4. Uskladiivanje nastavnih planova i programa s potrebama tržišta rada</p>	<ul style="list-style-type: none"> Donošenje novih i revizija postojećih nastavnih planova i programa 	MONKS	Kontinuirano

Strateški cilj 3	Mjere	Aktivnosti	Institucija odgovorna za koordinaciju mjere	Vremenski okvir
Stvoriti podsticajno okruženje za prijem učenika škola za srednje stručno obrazovanje i obuku na praktičnu nastavu kod privrednih subjekata	<p>3.1. Fiskalni podsticaji kroz instrumente javnih prihoda i rashoda i s aspekta prava (porezi, doprinosi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikovanje mogućih inicijativa za fiskalne podsticaje • Sastanak s privrednim subjektima i drugim relevantnim akterima za utvrđivanje mogućih pravaca djelovanja • Delegiranje teme na sastanku stručnih grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja radi definisanja zajedničkih inicijativa • Follow up inicijative za izmjene i dopune Zakona o porezu na dohodak • Kreiranje inicijative za izmjene i dopune drugih relevantnih fiskalnih propisa u pravcu predviđanja poreskih olakšica za privredne subjekte koji organizuju praktičnu nastavu 	Privredna komora	Drugi kvartal 2025. godine
	<p>3.2. Unapređenje povlaštene dodjele vezanih subvencija privrednim subjektima koji organizuju praktičnu nastavu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mapiranje i izbor subvencija kojima se mogu dodijeliti preferencijalni kriteriji • Organizacija okruglog stola s predstavnicima identifikovanih jedinica lokalne samouprave • Upućivanje inicijative za dodjeljivanje preferencijalnih kriterija za izabrane subvencije • Dodjeljivanje preferencijalnih kriterija za izabrane subvencije • Širenje primjera dobre prakse iz ZDK na druge nivoe vlasti – upućivanje inicijative za definisanje preferencijalnih kriterija u javnim pozivima Federalnog ministarstva razvoja, preduzetništva i obrta 	Ministarstvo privrede	Prvi kvartal 2025. godine

	<p>3.3. Predstavljivanje Strateških smjernica članovima Vlade kantona s ciljem integriranja s prioritetima, mjerama i projektima usmjerenim na razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala radi konsolidovanja mjera usmjerenih na razvoj privrede i tržišta rada</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Predstavljivanje strateških smjernica članovima Vlade • Upućivanje inicijativa relevantnim akterima za integriranje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona i/ili planove rada nadležnih organa uprave • Uključivanje ciljeva i aktivnosti u strateške dokumente Kantona 	MONKS, Privredna komora	Prvi kvartal 2025. godine
	<p>3.4. Promovisanje uspješnih priča praktične nastave</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mapiranje uspješnih priča i njihova promocija • Uspostava i dodjela priznanja najuspješnijim organizatorima praktične nastave • Uspostava i dodjela priznanja najboljem mentoru u praktične nastave 	Privredna komora	Treći kvartal 2025. godine
	<p>3.5. Sistemska integracija obuka mentora i master trenera te obezbjeđenje finansiranja obuka iz budžetskih sredstava</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje radne grupe za izradu preporuka za sistemsku integraciju mentora i master trenera u sistem srednjeg stručnog obrazovanja Kantona • Izrada preporuka za sistemsku integraciju mentora i master trenera i upućivanje preporuka nadležnim institucijama • Podnošenje inicijative za subvencioniranje finansiranja obuke mentora i master trenera iz budžetskih sredstava nadležnim organima • Alokacija resursa za obuku mentora učenika praktične nastave • Organizovanje obuke mentora praktične nastave bez troškova za privredne subjekte 	MONKS	Prvi kvartal 2025. godine

Prilozi:

Prilog 1. Međusektorska grupa – spisak učesnika prvog sastanka

1. Diana Babić, Privredna komora ZDK
2. Lamija Kadrić Husaković, Privredna komora ZDK
3. Ena Kunić, GIZ
4. Semina Kustura Imamović, Kantonalni porezni ured Zenica
5. Vildana Kondić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
6. Bernadeta Galijašević, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK
7. Nada Delibašić, Ministarstvo finansija ZDK
8. Medina Alispahić, JU Mješovita srednja škola Zenica
9. Neldin Trako, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
10. Amer Terzić, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
11. Sejid Brka, Obrtnička komora ZDK
12. Enisa Mujkanović, Hotel Zenica, Džananović Transport
13. Ermina Tiro, Natron-Hayat d.o.o. Maglaj
14. Naida Šabanović, Inter-com d.o.o. Zenica
15. Benjamin Muračević, Nobex d.o.o. Zenica
16. Sanela Patković, ZIM d.d. Zenica

Konsultant – fasilitator procesa: Snježana Đuričić

Prilog 2. Međusektorska grupa – spisak učesnika drugog sastanka

1. Diana Babić, Privredna komora ZDK
2. Lamija Kadrić Husaković, Privredna komora ZDK
3. Ena Kunić, GIZ
4. Semina Kustura Imamović, Kantonalni porezni ured Zenica
5. Nesib Sijerkić, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK
6. Nada Delibašić, Ministarstvo finansija ZDK
7. Vildana Kondić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
8. Sevimka Drinić, Služba za zapošljavanje ZDK
9. Esmir Bašić, Ministarstvo za privredu ZDK
10. Mirza Fazlić, Općina Kakanj
11. Sejid Brka, Obrtnička komora ZDK
12. Ermina Tiro, Natron-Hayat d.o.o. Maglaj
13. Benjamin Muračević, Nobex d.o.o. Zenica
14. Medina Alispahić, JU Mješovita srednja škola Zenica
15. Neldin Trako, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica
16. Amer Terzić, Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica

Konsultant – fasilitator procesa: Snježana Đuričić

Prilog 3 Upitnik za direktore ili pedagoge škola

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona u okviru projekta 'Unapređenje okvira za održivo srednje stručno obrazovanje, s fokusom na zelenu transformaciju' koji se provodi uz podršku GIZ, provodi aktivnosti u cilju razumijevanja potreba i prepreka na polju mobilizacije kompanija za sudjelovanje u praktičnoj nastavi učenika srednje stručnog obrazovanja a u svrhe izrade strateških smjernica usmjerenih na poboljšanje aktuelnog stanja.

Zahvaljujemo unaprijed za Vaše vrijeme i trud!

Svi pojmovi upotrijebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju i muški i ženski rod lica na koje se odnose.

Obavljam poslove

- Direktora
- Pedagoga

1. Vrsta škole

- Stručna
- Tehnička i srodna
- Mješovita
- Specijalna

2. Ukupan broj učenika upisanih školske 2023/2024. godine u trogodišnja zanimanja

3. Ukupan broj učenika upisanih školske 2023/2024. godine u četvorogodišnja zanimanja

4. Broj ugovora o saradnji sa poslovnim subjektima u školskoj 2023/2024. godini

- Manje od 50
- Između 50 i 70
- Između 70 i 100
- Više od 100

5. Vrste poslovnih subjekata sa kojima imate najviše sklopljenih ugovora

- Obrt
- Privredno društvo
- Javna ustanova

6. Broj ugovora o izvođenju praktične nastave kod poslovnog subjekta u školskoj 2023/2024. godini

- Manje od 50
- Između 50-100
- Između 100-150
- Više od 150

7. Vrsta zanimanja za koje imate najviše sklopljenih ugovora

- Trogodišnja
- Četvorogodišnja

8. Problemi sa kojima ste se suočili u organizaciji praktične nastave u poslovnim subjektima (označite sve što se odnosi na iskustva vaše škole)

*Uvijek   Često   Ponekad   Rijetko   Nikad

Nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika – mentora
Nedostatak minimalnih standarda za prijem učenika – zaštita na radu
Djelimična mogućnost realizacije ishoda učenja/nastavnih sadržaja
Nepostojanje poslovnih subjekata odgovarajućih profila
Nezainteresovanost učenika da obavljaju praktičnu nastavu izvan škole
Nezainteresovanost učenika da obavljaju praktičnu nastavu bez
finansijske nagrade
Smanjenje norme nastavnika
Mali broj časova praktične nastave za tehnička zanimanja

9. Ko vrši izbor učenika za obavljanje praktične nastave kod poslovnih subjekata? (označite sve što se odnosi na vašu školu)

Direktor
Kordinator praktične nastave
Roditelji
Učenik
Poslovni subjekt
Drugo (molimo navedite)

10. Na koji način vaša škola mobilize nove poslovne subjekte za prijem učenika na praktičnu nastavu? (označite sve što se odnosi na vašu školu)

Direktnim posjetama kordinatora praktične nastave
Otvorena vrata.
Webstranica škole
Drugo (molimo navedite)

11. Na koji način vaša škola informiše poslovne subjekte o profilu i broju učenika koji žele da obavljaju praktičnu nastavu kod poslovnih subjekata?

Direktnim posjetama kordinatora praktične nastave
Otvorena vrata.
Webstranica škole
Drugo (molimo navedite)

12. Na koji način se vrši praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika praktične nastave koji praktičnu nastavu obavljaju kod poslovnog subjekta? (označite sve što se odnosi na vašu školu)

Ocjenjivanje vrši isključivo nastavnik praktične nastave po uvidu u dnevnik rada i preporuku mentora
Redovno praćenje i vrednovanje vrši mentor praktične nastave
Redovno praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje vrše u saradnji nastavnik praktične nastave i mentor u poslovnom subjektu
Drugo (molimo navedite)

13. Problemi učenika na praktičnoj nastavi kod poslovnog subjekta sa kojima ste se suočili (označite sve što se odnosi na vašu školu):

Uvijek Često Ponekad Rijetko Nikad

Nedostatak motivacije usljed neobavljanja aktivnosti predviđenih planom provođenja praktične nastave (učenik se koristi za druge poslove)

Izostajanje

Iskazivanje želje za promjenom poslovnog subjekta

Neprijmerno ponašanje učenika

Nezainteresovanost učenika za učenje kroz rad

Neprijmerno ponašanje radnika poslovnog subjekta

14. Koliko često škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave? (1 nikako, 5 veoma često)

15. Na čije zahtjeve škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave:

Uglavnom na zahtjev učenika/roditelja

Uglavnom na zahtjev poslovnog subjekta

Podjednako i na zahtjev učenika/roditelja i na zahtjev poslovnog subjekta

Nije primjenjivo

16. Koliko često škola interveniše u vezi sa zamjenom poslovnog subjekta organizatora praktične nastave, u prosjeku tokom školske godine?

Manje od 5 puta godišnje

5 do 15 puta godišnje

Više od 15 puta godišnje

Nije primjenjivo

17. Na koji način bi se, po Vašem mišljenju, poslovni subjekti mogli dodatno motivisati za učešće u praktičnoj nastavi učenika srednjeg stručnog obrazovanja?

Bibliografija

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2013), Evaluacija primjene nastavnih planova i programa u pet skupina srodnih zanimanja u SSO BiH, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Banja Luka, stranica posjećena 29. 3. 2024.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2021), Modularni nastavni planovi i programi u srednjem strukovnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini u razdoblju 2010–2021. godine, Odjel za srednje strukovno obrazovanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje i Odsjek za VETIS, Banja Luka

Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja (2021), Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima, s nalazima potreba za razvojem kompetencija zaposlenih i spremnosti na saradnju s obrazovnim sektorom, za period 2020–2025, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, stranica posjećena 26. 3. 2024.

dmb Consulting (2020), Praktična nastava učenika kod privrednih subjekata – pravna analiza, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, stranica posjećena 26. 3. 2024.

Đuričić, S. (2024), Razvoj akcionih planova za unapređenje obrazovanja u BiH, Srednje stručno i tehničko obrazovanje i obrazovanje odraslih, s cjeloživotnim učenjem, dokument za diskusiju, Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja, Sarajevo

Evropska komisija, Rani dokument osoblja Komisije, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2023. godinu uz dokument Saopćenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, stranica posjećena 13. 7. 2024.

Federalni zavod za statistiku (2023a), Zeničko-dobojski kanton u brojkama, Sarajevo

Federalni zavod za statistiku (2023b), Srednje obrazovanje, Statistički bilten 361, Sarajevo

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2022), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2021/2022.

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2023), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2022/2023, Analiza kretanja i potreba na tržištu rada

Federalni zavod za zapošljavanje Sarajevo (2024), Izvještaj o istraživanju tržišta rada u Federaciji BiH 2023/2024, Analiza kretanja i potreba na tržištu rada

GIZ (2020, 2022, 2024), Analiza federalnih propisa primjenjivih na praktičnu nastavu i ferijalnu praksu učenika u okviru srednjeg obrazovanja (sa kratkim osvrtom na primjenjive međunarodne propise), radni dokument

OECD/ILO (2017), Engaging Employers in Apprenticeship Opportunities, OECD Publishing Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264266681-en>

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, Prijedlozi za dodjeljivanje ovlaštenja Privrednoj komori Zeničko-dobojskog kantona u srednjem stručnom obrazovanju, kroz dopune Zakona o srednjoj školi, br. 01-215/23, 25. 5. 2023.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona (2024), Trogodišnji plan rada za 2025–2027. godinu, Zenica, stranica posjećena 22. 7. 2024.

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona (2023), Informacija o stanju u oblasti zapošljavanja na području Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, stranica posjećena 22. 7. 2024.

Pravilnik o utvrđivanju uslova za izvođenje praktične nastave izvan škole, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 3/19

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (2021), Analiza efektivnosti primjene Pravilnika o izvođenju praktične nastave izvan škole i ferijalne prakse u tehničkim i srodnim školama i stručnim školama na području Zeničko-dobojskog kantona, Fondacija HELVETAS – Moja budućnost, Sarajevo, interni dokument

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona (2023), Prijedlozi za dodjeljivanje ovlaštenja Privrednoj komori Zeničko-dobojskog kantona u srednjem stručnom obrazovanju, kroz dopune Zakona o srednjoj školi ZDK, interni dokument

Sporazum o usvajanju i primjeni klasifikacije zanimanja u tehničkom i srednjem stručnom obrazovanju. Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, XI/4, str. 93–99 Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona 2021–2027. (2020), stranica posjećena 24. 3. 2024.

Vijeće Evropske unije (2018), Preporuka Vijeća od 15. 3. 2018. godine o Evropskom okviru za kvalitetno i učinkovito naukovanje, Službeni list Evropske unije C 153/1, stranica posjećena 22. 7. 2024. godine

Vlada Zeničko-dobojskog kantona (2023), Odluka o primanju na znanje Izvještaja o implementaciji Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za 2022. godinu. Godišnji izvještaj o implementaciji Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za 2022. godinu.

Zakon o srednjoj školi, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 9/2017
Zakon o zaštiti na radu, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 79/2020

Zuercher D. & Đuričić S (2022), Scoping Study about the TVET situation and needs in Bosnia and Herzegovina, KEK Consulting, SDC/Swiss Embassy in Bosnia and Herzegovina

IMPRINT

Izdavač:

Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona
Mehmedalije Tarabara 15, 72000 Zenica
Tel: +387 32 465 851
Email: pkzedo@bih.net.ba

Mjesto i datum:

Zenica, septembar 2024. godine

Autorica:

Snježana Đuričić

Dizajn:

PRIME Communications

Svi pojmovi upotrijebljeni u gramatičkom muškom rodu obuhvataju i muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i saradnje Savezne Republike Njemačke (BMZ) i Vlade Švicarske. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona i ne odražava nužno stanovišta njemačke i švicarske vlade.

Unapređenje okvira za održivo
srednje stručno obrazovanje,
s fokusom na zelenu transformaciju